

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Jana Novotná

Analýza a interpretace vybraných děl Roalda Dahla

Olomouc 2022

Vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne

.....

Bc. Jana Novotná

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Janě Sladové, Ph.D., za odborné vedení, vstřícnost při konzultacích a poskytování cenných rad při tvorbě diplomové práce. V neposlední řadě děkuji mé rodině a blízkým za podporu a trpělivost v průběhu celého studia.

OBSAH

ÚVOD	6
1 AUTORSKÁ POHÁDKA VE VELKÉ BRITÁNII DVACÁTÉHO STOLETÍ	7
2 BIOGRAFIE A BIBLIOGRAFIE ROALDA DAHLA	11
2.1 ROALD DAHL.....	11
2.2 TVORBA PRO DOSPĚLÉ.....	14
2.3 TVORBA PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	15
3 ANALÝZA A INTERPRETACE DÍLA MATYLDA	17
3.1 DĚJ KNIHY.....	17
3.2 ČASOPROSTOR.....	20
3.3 KOMPOZICE A JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY.....	21
3.4 POSTAVY.....	24
3.4.1 <i>Matylida</i>	25
3.4.2 <i>Pan a paní Kazisvětovi</i>	26
3.4.3 <i>Slečna Dobrotová</i>	28
3.4.4 <i>Slečna Kruťáková</i>	29
3.5 MOTIV FYZICKÝCH TRESTŮ VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ.....	31
3.6 DIDAKTICKÉ ASPEKTY V DÍLE.....	31
4 ANALÝZA A INTERPRETACE DÍLA KARLÍK A TOVÁRNA NA ČOKOLÁDU	33
4.1 DĚJ KNIHY.....	33
4.2 ČASOPROSTOR.....	35
4.3 KOMPOZICE A JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY.....	36
4.4 POSTAVY.....	38
4.4.1 <i>Karlík Bucket</i>	38
4.4.2 <i>Willy Wonka</i>	38
4.4.3 <i>Rodina Bucketových</i>	39
4.4.4 <i>Umpa-Lumpové</i>	41

4.5	MOTIV ČOKOLÁDY	42
4.6	DIDAKTICKÉ ASPEKTY V DÍLE	43
5	ANALÝZA A INTERPRETACE DÍLA JAKUB A OBŘÍ BROSKEV	45
5.1	DĚJ KNIHY	45
5.2	ČASOPROSTOR.....	47
5.3	KOMPOZICE A JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY	48
5.4	POSTAVY	50
5.4.1	<i>Jakub Tamtudy</i>	50
5.4.2	<i>Tety Bečková a Brčková</i>	51
5.4.3	<i>Hmyzí přátelé</i>	52
5.5	DIDAKTICKÉ ASPEKTY V DÍLE	53
6	INTERMOTIV RODINY VE VYBRANÝCH DÍLECH.....	55
	ZÁVĚR.....	57
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58

ÚVOD

Diplomová práce představuje britského spisovatele norského původu Roalda Dahla a jeho tři díla pro děti a mládež – *Matylda*, *Karlík a továrna na čokoládu*, *Jakub a obří broskev*. Tato díla jsme zvolili z několika důvodů. Jedním z nich je ten, že všechny tři publikace jsou silně ovlivněny autorovým životem a nesou tak autobiografické prvky. Zároveň je spojuje dětský hrdina, který stojí na okraji společnosti kvůli svému původu nebo pocitu osamělosti. V tomto ohledu je rovněž poji motiv rodiny, který je pokaždé zachycen v odlišné situaci. Hlavním cílem diplomové práce je analýza a interpretace výše uvedených publikací.

Roald Dahl byl v druhé polovině dvacátého století jedním z nejčtenějších a nejpopulárnějších autorů pro děti a mládež. V devadesátých letech dvacátého století získal dokonce literární ocenění British Book Awards za nejlepšího spisovatele roku. Dodnes u nás vychází řada překladů jeho knih do českého jazyka, která svědčí o autorově oblíbenosti.

Diplomová práce jako taková je rozdělena do šesti částí.

První kapitola rozebírá autorskou pohádku ve Velké Británii dvacátého století. Nejdříve se zaměříme na samotný pojem „autorská pohádka“, tedy na její specifické znaky. Následně se soustředíme na významné představitele tohoto období, do kterého autor Roald Dahl spadá.

Ve druhé kapitole se snažíme přiblížit biografii Roalda Dahla, která je úzce propojena s jeho bibliografií.

Třetí, čtvrtá a pátá kapitola jsou věnovány analýze a interpretaci výše uvedených děl. Každou analyzovanou publikaci ve stručnosti představíme, nastíníme děj a provedeme její analýzu. Veškerá předložená tvrzení doložíme na konkrétních ukázkách a odborné literatuře se zaměrem o zachování pravdivosti a celistvosti. Podkapitoly jsou také soustředěny na některé výchovné neboli didaktické aspekty, na které klade Dahl důraz.

V šesté a zároveň poslední kapitole se soustředíme na intermotiv rodiny, který se prolíná napříč vybranými díly. Rodina sehraje v těchto publikacích stěžejní úlohu a zásadním způsobem ovlivňuje vývoj ústředních postav.

1 AUTORSKÁ POHÁDKA VE VELKÉ BRITÁNII DVACÁTÉHO STOLETÍ

Autorská pohádka, též také moderní nebo umělá, je určena dětskému čtenáři a čerpá jistým způsobem z klasického folkloru. Známe u ní konkrétního autora, neboť je písemně doložena a utvořena podle konkrétních uměleckých měřítek. Tento typ pohádky může v sobě odrážet filozofický podtext, poněvadž hlavní hrdina řeší různé problémy lidské existence (Chmelíková, 1998, s. 7).

Vyskytují se v ní např. neobvyklé postavy a motivy, často dochází k přenesení lidských vlastností na neživé předměty, užívání kouzelných předmětů, nadsázky aj. Je však důležité zmínit, že se všemi těmito vyjmenovanými aspekty pracuje volně. Autoři ve svých umělých pohádkách odráží svou osobnost a svůj specifický styl, což veřejnosti poté umožňuje široký výběr pestrých děl (Genčiová, 1984, s. 26).

Autoři ve svých vypravěčských stylech využívají hru se slovy, obrazná pojmenování, nonsens, tajemnou až hororovou atmosféru. Často se také obracejí na čtenáře, v průběhu děje přeskakují na jiné dějové pasáže a mnohdy příběh nechávají s otevřeným koncem. Usilují však především u dětského čtenáře o rozvoj jeho představivosti a citové složky (Toman, 1992, s. 69).

„V mnohých pohádkách autorského typu se sice počítá s dětským příjemcem, avšak příběh disponuje dalšími významovými i žánrově druhovými přesahy. Někdy se hovoří o pohádkovém cyklu, pohádkovém románu, pohádkové kronice, o nonsensovém pohádkovém příběhu apod.“ (Rosová, 2002, s. 69)

Za zakladatele moderní autorské pohádky je vnímán spisovatel Hans Christian Andersen. Ten ve své tvorbě vycházel z ústní lidové slovesnosti, osobní zkušenosti a ze soudobých společenských problémů devatenáctého století. Jeho díla byla typická tím, že v nich odrážel základní předpoklady mravního chování (Čeňková, 2006, s. 130).

Autorská pohádka dvacátého století poněkud postrádala představu o správném chování ve společnosti, jako tomu tak bylo u Andersena. Upřednostňovala v této době, plné zmatků a nepokojů, rozdílnost v chápání pojmů dobra a zla. Autoři zároveň kladli důraz ve svých dílech na prolínání reálného světa se světem fantazie a dospěli k názoru, že obrazotvornost může náš svět učinit lepším místem (Čeňková, 2006, s. 133).

Anglická literatura pro děti a mládež je v druhé polovině devatenáctého století a prvních letech dvacátého století považována za zlatý věk dětské literatury. Avšak konec první světové války a začátek druhé světové války v oblasti dětské literatury tak prospěšné nebyly. Drtivou většinu dětské literatury představovaly levné knihy, seriály a nekončící epizody školních a dobrodružných příběhů. I přesto však ve Velké Británii nalezneme dodnes řadu děl, která patří k základní vzdělávací složce každého jedince (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 249).

Řadí se zde například spisovatel Alan Alexandr Milne, který napsal pro svého syna Kryštofa dílo s názvem *Winnie-the-Pooh* (1926, 1928 *Medvídek Pú*). Hlavními postavami jsou medvídek Pú a Kryštůfek Robin, kteří zažívají s ostatními plyšovými hračkami v podobě zvířátek nejrůznější příhody. Když se postavy dostanou do nějakých nesnází, vždy je z nich dostane ten nejchytřejší, tedy Kryštůfek. Příběhy jsou většinou zasazeny do tzv. Lesa, což je ve skutečnosti Kryštofův dětský pokoj. Dále máme na mysli např. autorku Pamelu Lyndon Traversovou a její proslulou hrdinku *Mary Poppins* (1934, *Mary Poppins*), která zobrazuje ukázněnou a ctihodnou chůvu v britském prostředí. Hlavní postava dokáže kouzlit, létat, hovořit se zvířaty a využívat dalších pozoruhodných schopností (Čeňková, 2006, s. 132).

Vývoj pohádkových příběhů však předně ovlivnila tvorba Johna Ronalda Reuela Tolkiena, jehož román s názvem *The Hobbit* (1937, *Hobit*) bývá považován za knihu století. Tento fantastický příběh, z něhož se postupně vyvinula trilogie *The Lord of the Rings* (1954, *Pán prstenů*), nezapůsobil pouze na děti, ale získal si i přízeň u dospělých čtenářů. Autor v díle zobrazuje jednak osobní vzpomínky na krajinu z dětství, ale také využívá svých získaných vědomostí z oblasti staroanglické literatury (Dembická, 1999, s. 61).

„*Druhá světová válka a poválečný nedostatek vydávání knih omezily. K novému oživení došlo až v 50. letech 20. století zásluhou několika největších britských nakladatelství, např. Puffin Books, pozitivní vliv měl také postoj pedagogů a knihoven požadujících náležitou literární úroveň knižní produkce pro děti.*“ (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 249)

Hrůzostrašné zážitky z války inspirovaly v tvorbě mnoho autorů, např. Iana Serrailliera v jeho románě s názvem *The Silver Sword* (1956, *Stříbrný meč*). V pozdějších letech se k válce jako takové vraceli autoři Robert Westall, Nina Bawdenová, Jane

Gardamová, Jill Paton Walshová a Michelle Magorianová (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 250).

Zhruba ve druhé polovině dvacátého století se dostala do popředí dobrodružná literatura prostřednictvím Petera Dickinsona, Gillian Crossové a Joan Aikenové. Tito autoři se snažili jednak dětského čtenáře vtáhnout co nejvíce do děje, ale také je seznámit s různými filozofickými problémy a morálními či sociálními aspekty (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 250).

Důležité místo v dětské literatuře sehrál historický román. Spisovatelé se ve svých knihách soustředili na různorodé mezníky britské historie a častokrát využívali prvků, které jsou příkladné pro jiné žánrové varianty. Mezi tyto autory řadíme např. Rosemary Sutcliffovou a její historický román *The Eagle of the Ninth* (1954, *Orel deváté legie*), jež pojednává o Británii pod nadvládou Římanů. Leon Garfield poprvé veřejně vystoupil se svým románem *Jack Holborn* (1964, *Jack Holborn*), který má svou povahou velmi blízko k dílům R. L. Stevensona. Garfieldovy další knihy odráží Anglii osmnáctého nebo devatenáctého století, a v mnohém se inspirojí Charlesem Dickensem (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 250).

V padesátých a šedesátých letech zaujala přední místo v Británii fantastická literatura. Některé knihy z této oblasti jsou oblíbené dodnes. Mezi autory, kteří vzbudili u čtenářů velký ohlas patří např. Clive Staples Lewis a jeho sedmidílný cyklus *Chronicles of Narnia* (1950–56, *Letopisy Narnie*), Lucy M. Bostonová, Mary Nortonová a Alan Garner. Další autoři jako je Leon Garfield a John Christopher vydávali knihy, které svým námětem spadaly spíše pod sci-fi. Pro toto období byly v Británii rovněž typické dobrodružné knihy, jež pojednávaly o druhé světové válce. Později se v knihách odrážela témata, která kladla důraz na etnikum, národ a ekologii (Dembická, 1999, s. 62).

Velký úspěch si u čtenářů získala spisovatelka Joanne Kathleen Rowlingová svou sérií pohádkových příběhů o chlapci, čaroději Harry Potterovi. Ústředním tématem je boj dobra proti zlu, které představuje temný a silný čaroděj lord Voldemort. Reálný svět je zde v konfrontaci s fantazijním světem (Čeňková, 2006, s. 135–136).

V sedmdesátých letech šel ve šlépějích svých předchůdců J. R. R. Tolkiena a C. S. Lewise spisovatel Terry Pratchett, který se zviditelnil především svou sérií knih *Úžasná Zeměplocha*. Jeho knihy jsou v Británii velmi populární, zvláště díky autorovu osobitému

humoru. Jenom do roku 1998 se prodalo více než šest milionů výtisků. Kniha s názvem *Feet of Clay* (1996, *Nohy z jílu*) jej ovlivnila a inspirovala v tvorbě při návštěvě Prahy, konkrétně pověstí o Golemovi (Dembická, 1999, s. 62).

Z hlediska autorské pohádky, zejména nonsensové, se proslavil anglický prozaik norského původu Roald Dahl. Další autoři jako jsou Michael Bond a Dick King-Smith se dostali do povědomí čtenářů díky svým zvířecím pohádkám (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 251).

Ve druhé polovině dvacátého století přibývá v britské literatuře pro děti, stejně tak jako v americké literatuře, řada obrázkových knih. V této návaznosti tak vzniká roku 1956 např. britská literární cena Medaile Kate Greenwayové, která je každoročně udělena nejlepšímu ilustrátorovi dětských knih. Nejdůležitějším britským oceněním za knihu pro děti a mládež, založeným roku 1936, však zůstává Carnegieho medaile (Dembická, 1999, s. 62).

2 BIOGRAFIE A BIBLIOGRAFIE ROALDA DAHLA

Život Roalda Dahla je nejvíce doložen v jeho vlastní autobiografické tvorbě. Konkrétně se jedná o dva soubory s názvy: *Boy: Tales of Childhood* (1984, *Kluk, příběhy z dětství*) a *Going Solo* (1986, *Sólový let*). V prvním povídkovém souboru autor čtenáři líčí především své zážitky ze školního prostředí. Kromě toho však popisuje i svůj vztah k rodině a prostředí, ve kterém vyrůstal. Autor v knize rovněž nastiňuje příhody z prvního zaměstnání ve společnosti Shell Oil Company v Londýně, posléze v Africe. Podrobněji své povolání rozpracovává v druhém zmíněném souboru *Sólový let*. Zde také můžeme nalézt jeho vojenské zkušenosti v době druhé světové války, kdy vstoupil do britského Královského letectva Royal Air Force (RAF).

2.1 Roald Dahl

Roald Dahl byl anglický prozaik norského původu. Dále také špión, válečný pilot britského Královského letectva, odborník přes historii čokolády a vynálezce medicíny. Narodil se 13. září roku 1916 ve vesnici Llandaff nedaleko Cardiffu ve Walesu do rodiny Haralda Dahla a jeho druhé manželky Sofie Magdalene Heselbergové.¹

Roku 1920, kdy byly Dahlovi pouhé tři roky, zemřela na zánět slepého střeva jeho sedmiletá sestra jménem Astri. V témže věku, jen o dvačtyřicet let později, zemřela na spalničky i Dahlova nejstarší dcera Olivia. Autor v knize *Kluk, příběhy z dětství* konstatuje, že tato nešťastná událost se sestrou Astri jeho tatínka hluboce zasáhla. Krátce na to dostal zápal plic a v ten moment přestal automaticky bojovat o život. Zemřel ve věku sedmapadesáti let. Dahlova matka se tehdy ocitla v nepříznivé situaci, neboť během pár týdnů přišla o milovanou dceru a manžela. Rodina tak zůstala ve Walesu a maminka se musela starat o pět dětí, z nichž dvě byly z manželova prvního manželství a další potomek byl na cestě (Dahl, 2018, s. 11–23).

V šesti letech šel Roald Dahl poprvé do obecné školy v Llandaffu. Když však bylo Dahlovi sedm let, začal navštěvovat chlapeckou školu, konkrétně Llandaffskou katedrální

¹ About Roald Dahl. *Roald Dahl* [online]. [cit. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://www.roalddahl.com/roald-dahl/about>

školu. Ačkoliv do této školy chodil pouze do svých devíti let, odnesl si odtud řadu hezkých i nehezkých zkušeností. Mezi ty pěkné patří například cesty do školy a ze školy, při kterých se společně se svými kamarády zastavoval pokaždé v jednom cukrářství a analyzoval bohatou nabídku nejrůznějších cukrovinek a jiných sladkých pochutin. Právě zde načerpal spoustu námětů a myšlenek pro dílo s názvem *Karlík a továrna na čokoládu*. Bohužel se však ve škole potýkal i s tělesnými tresty ve formě bolestivých výprasků rákoskou, kterým jeho matka nechtěla nadále přihlížet, a tak syna ze školy raději odebrala (Dahl, 2018, s. 25–60).

Autor v knize *Kluk, příběhy z dětství* vzpomíná zpětně na období školních let, tedy na „bezstarostné dětství“, které vždy rád trávil s rodinou v Norsku. S velkým nadšením a pokorou v srdci vzpomíná na tuto dobu, kdy se maminka s vypětím všech sil snažila jakožto samoživitelka, aby se všechny její děti měly dobře a nic jim nechybělo. Dahl popisuje například jejich rybaření, pravidelné vyjížděky na motorovém člunu a návštěvy velmi prostého až zchátralého hotelu (Dahl, 2018, s. 61–77).

„Letní prázdniny! Ta kouzelná slůvka! Již pouhá zmínka o nich mi vyvolává po celém těle slastné mrazení. Všechny letní prázdniny, které jsem prožíval od čtyř až do sedmnácti let (1920 až 1932), byly naprosto idylické. Určitě to bylo způsobené tím, že jsme jezdili na stále stejné idylické místo, a tím místem bylo Norsko.“ (Dahl, 2018, s. 61)

Jeho pozitivně laděný vztah k rodině, především mamince, je patrný i z dob, kdy v devíti letech přestoupil do Svatopetrské internátní školy ve Weston-super-Maru. V těchto letech začal velmi intenzivně psát dopisy adresované přímo mamince. Sám autor v knize *Kluk, příběhy z dětství* dodává, že se tato činnost stala rutinní záležitostí. Kdykoliv totiž odcestoval pryč z domova, informoval svou matku prostřednictvím dopisů o všelijakých zážitcích, které se mu na cestě zrovna přihodily. Ačkoliv se zdálo, že situace v nové škole bude o něco lepší než na té předchozí, nebylo tomu tak. Ani zde se žáci nevyhnuli fyzickým trestům, tvrdým ranám rákoskou a jiným podobným ohavnostem. Situace byla pro ně horší především v tom, že u psaní dopisů byli všichni pod velkým dohledem a nesměli si dovolit napsat něco, co by neprošlo kontrolou některých z pedagogů místní školy. Tuto školu navštěvoval do svých třinácti let (Dahl, 2018, s. 85–92).

Posléze roku 1929 se Roald Dahl přesunul do soukromé školy v Reptonu, kterou navštěvoval až do roku 1934. I v této škole se však Dahl nevyhnul špatnému a necitlivému zacházení. Ve skutečnosti se nikdy s fyzickým trestáním neztotožnil a ani se přes něj nemohl

v průběhu dospívání přenést. O to více, když samotným pachatelem byl učitel, který byl rovněž váženým knězem. Není proto divu, že měl Dahl celý život pochybnosti ohledně Boha a náboženství jako takového. Všechny tyto fyzické tresty ze školního prostředí promítl také ve své tvorbě, například v díle s názvem *Matylda* (Dahl, 2018, s. 155–169).

Působení v Reptonu však Dahlovi přineslo i něco pozitivního. V těchto letech byl velmi šikovný na sport, zejména na squash, fotbal a kriket. Zároveň se hojně zajímal o fotografování a zúčastnil se mnoha soutěží a výstav. Tím nejlepším zážitkem z tohoto období byl však úzký kontakt s čokoládovou společností Cadbury, která velmi často zasílala škole v Reptonu krabičky s novými čokoládami. Žáci tak měli možnost čokolády vyzkoušet a vzápětí je dle svého uvážení náležitě ohodnotit. Tato příležitost sloužila pro Dahla později k další inspiraci pro sepsání díla s názvem *Karlík a továrna na čokoládu* (Dahl, 2018, s. 170–173).

„Představoval jsem si sám sebe, jak pracuji v jedné z těchto laboratoří a jak najednou objevím chuť, tak naprosto a neuvěřitelně lahodnou, že onu čokoládu prostě popadnu a vyřítím se s ní z laboratoře, běžím chodbou a pak vtrhnu přímo do kanceláře samého pana Cadburyho. „Mám to pane!“ zakřičím a hodím čokoládu před něj na stůl. „Je fantastická! Báječná! Skvělá! Neodolatelná!““ (Dahl, 2018, s. 172)

Po úspěšném absolvování střední školy dostal Dahl vysněnou práci ve společnosti Shell Oil Company, která jej vyslala roku 1936 do východní Afriky. Pro tuto ropnou společnost pracoval až do vypuknutí druhé světové války. Posléze ihned nastoupil do britského Královského letectva (RAF). Roku 1940 však utrpěl v Libyi vážná poranění hlavy, nosu a zad, která zapříčinila jeho dočasnou ztrátu zraku. Po šestiměsíční rekonvalescenci se vrátil zpátky do boje a zúčastnil se ještě některých akcí, ale kvůli častým bolestem hlavy musel svou vojenskou kariéru ukončit.²

„Párkrát jsem na několik dlouhých vteřin ztratil zrak. Oznámil jsem to lékaři. Prohlédl si mé lékařské záznamy a chmurně potřásl hlavou. Sdělil mi, že za mé potíže nepochybně mohou vážná poranění hlavy, která jsem utrpěl, když jsem s gladiátorem

² About Roald Dahl. *Roald Dahl* [online]. [cit. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://www.roalddahl.com/roald-dahl/about>

havaroval v Západní poušti, a že už za žádných okolností nesmím dál létat se stíhačkou. Řekl, že kdybych pokračoval, mohlo by se stát, že bych ve vzduchu ztratil vědomí, a to by byl konec, můj i mého letadla.“ (Roald, 2009, s. 180)

V roce 1953 se Roald Dahl oženil s americkou herečkou Patricií Nealovou, se kterou měl pět dětí, z nichž nejstarší Olivia zemřela v sedmi letech. Na její vzpomínku jí věnoval své dílo s názvem *Obr Dobr*. Manželství však po třiceti letech bylo ukončeno a po jejich rozvodu roku 1983 se oženil s o dvaadvacet let mladší Felicity d'Abreau Croslandovou.³ V roce 1988, kdy Patricie Nealová byla již tou dobou bývalá manželka Roalda Dahla, vydala životopis s názvem *As I am (Taková jsem)*, ve kterém promítla jejich společné soužití (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 316).

Kromě toho, že se Roald Dahl proslavil jako světoznámý spisovatel, stojí jistě také za zmínku jeho velkorysá podpora pacientů s onemocněním mozku a krve a zároveň pomoc dětem, které se potýkají s poruchami učení. Právě jeho životní zkušenosti – bolestná ztráta nejstarší dcery, starost o jeho postiženého syna a posléze v pozdějších letech o jeho manželku Patricii Nealovou, jej inspirovaly na tolik, že začal být v těchto oblastech společnosti nápomocen. Roku 1991 byla dokonce založena Nadace Roalda Dahla (Roald Dahl Foundation), která v jeho aktivitách pokračovala dále. Roald Dahl se dožil věku čtyřiasedmdesáti let. Zemřel 23. listopadu roku 1990 (Řeřichová, 2006, s. 36).

2.2 Tvorba pro dospělé

Během druhé světové války, přesněji v letech 1939–1941, kdy působil Dahl u britského Královského letectva jako stíhací pilot, započala jeho spisovatelská kariéra. Na popud britského spisovatele C. S. Forestera, který jej oslovil s prosbou o sepsání zážitků z války, vznikla povídka s názvem *Shot Down Over Libya* (1942, *Sestřelen nad Libyí*). Toto dílo bylo nejdříve anonymně otištěno v americkém časopisu *The Saturday Evening Post* (Treglown, 1994, s. 48).

Mezi další povídku, která vyšla oficiálně pod jeho jménem a ve které zobrazil své vzpomínky z války, patří *Over To You* (1946, *Přepínám*). Stejně jako u předchozích povídek,

³ About Roald Dahl. *Roald Dahl* [online]. [cit. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://www.roalddahl.com/roald-dahl/about>

tak i u těch následujících: *Someone Like You* (1954, *Člověk jako vy*), *Kiss, Kiss* (1960, *Líbej mě, líbej*) a *Switch Bitch* (1974, *Milostné rošády*) si Dahl získal dospělé čtenáře především díky svému osobitému vypravěčskému stylu, který se vyznačuje černým humorem a nevšedně zakončenou pointou. Ve stejném duchu je uchopen i román *My Uncle Oswald* (1979, *Můj strýček Oswald*) (Arbeit, M., Procházka, M., Stříbrný, Z., 2003, s. 223).

2.3 Tvorba pro děti a mládež

Pro děti a mládež psal především pohádkové příběhy, ve kterých obvykle zobrazoval skutečný svět v konfrontaci se světem nereálným. Nebál se také v díle využívat prvků nadsázky a nonsensu. Dětem byl blízký zejména díky svému svébytnému humoru a tím, že se dokázal dívat na svět dětskýma očima a pochopit tak jejich myšlení a jednání (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 315). V některých dílech odráží u postav jejich směšnou povahu a jejich ukrutné zacházení vůči jiným postavám. Za tyto projevy byl však společností ve dvacátém století často kritizován (Peck, E., Peck, A., 2002, s. 231).

Z pohledu dospělých byl však vnímán velmi rozporuplně. Kritici totiž nejčastěji upozorňovali na to, že jeho pohádky neplní příliš výchovnou funkci. Např. v díle s názvem *Čarodějnice* se dětský čtenář může dočíst, že hygienu jako takovou postačí dodržovat jednou za měsíc. S tímto dílem měly problém i britské feministky, které se po jeho vydání snažily knihu odstranit z prodeje. V publikaci *Karlík a továrna na čokoládu* byly dokonce autorovi vytýkány prvky rasismu v souvislosti s vyobrazením postav Karlíkových prarodičů. Není proto divu, že je podle Řeřichové (1996, s. 53–54) „*Roald Dahl považován za jednoho z nejzajímavějších, nejúspěšnějších, nejoblíbenějších, nejoriginálnějších i nejvíce polemik vzbuzujících autorů dětských knih na světě.*“

Jedna vůbec z prvních pohádek, kterou vydal roku 1943, bylo dílo s názvem *The Gremlins* (*Gremlinové*). Podle této knihy měl být natočen i film od Walta Disneyho, ale nakonec k samotnému uskutečnění nikdy nedošlo (Treglown, 1994, s. 55–57).

V šedesátých letech vznikla díla, která jsou úzce spojena s autorovým životem a obsahují tedy autobiografické rysy. Jde konkrétně o díla: *James and the Giant Peach* (1961, *Jakub a obří broskev*) a *Charlie and the Chocolate Factory* (1964, *Karlík a továrna na čokoládu*). Následně v tomto období vyšla jeho další publikace s názvem *The Magic Finger* (1966, *Zázračný prst*) (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 314).

V sedmdesátých a osmdesátých letech se objevila na trhu další řada knih, která autora ve světě proslavila. Máme na mysli díla jako jsou např. *Fantastic Mr. Fox* (1970, *Fantastický pan Lišák*), *Charlie and the Great Glass Elevator* (1972, *Karlík a velký skleněný výtah*), *Danny, the Champion of the Word* (1975, *Danny, mistr světa*), *The Enormous Crocodile* (1978, *Velikánský krokodýl*), *The Twits* (1980, *Prevítovi*), *George's Marvellous Medicine* (1981, *Jirkova zázračná medicína*) (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 315).

Roku 1982 napsal dílo *The B. F. G. (Obr Dobr)*, věnované na památku jeho zesnulé dcery Olivie. Za jeho života vyšly další knihy, např. *The Witches* (1983, *Čarodějnice*) a *Matilda* (1988, *Matylda*). V těchto publikacích se jistým způsobem vysmíval pošetilým a mnohdy nerozumným dospělým. Konkrétně u rodičů a učitelů kritizoval jejich morální principy, které uplatňovali při výchově dětí (Řeřichová, 2006, s. 36). Především *Matylda* odráží autorovy nepěkné vzpomínky ze školního prostředí, jež jej poznamenaly na celý život.

„Nepřehlédnutelnou součástí jeho tvorby pro děti jsou také verše publikované například ve sbírce *Revolting Rhymes* (1982, název je slovní hříčkou, lze ho přeložit jako *Revoltující, ale také Odpuzující verše*).“ (Řeřichová, 2006, s. 36)

Převážnou část Dahlových knih ilustroval poté anglický karikaturista, ilustrátor a spisovatel Quentin Blake. Některé pohádkové příběhy byly dokonce zfilmovány a získaly od televizních diváků pozitivní ohlasy. Podle Řeřichové (2006, s. 36) měl však Dahl k některým filmovým zpracováním připomínky, zvláště kvůli jejich šťastným koncům. K relativně novým filmovým adaptacím patří např. *Čarodějky* (1990), *Matilda* (1996), *Karlík a továrna na čokoládu* (2005) a *Obr Dobr* (2016) (Řeřichová, V., Sladová, J., Váňová, K., Homolová, K., 2008, s. 315).

3 ANALÝZA A INTERPRETACE DÍLA MATYLDA

Dílo *Matylda* věnoval Roald Dahl své nejmladší dceři Lucy a jejímu manželovi Michalovi. Kniha je ilustrována britským karikaturistou Quentinem Blakem a je určena dětskému čtenáři od 7 let. Anglický originál *Matilda* vydalo nakladatelství Puffin Books v Londýně roku 1988. Kniha byla přeložena do českého jazyka Jitkou Herynkovou. Skládá ze 242 stran, které jsou dále rozdělené do jednadvaceti kapitol. Analyzovanou publikaci vydala společnost Eroumedia Group, a. s., v edici Pikola v Praze v roce 2018 jako čtvrté vydání.

3.1 Děj knihy

Tato kniha vypráví příběh o nadprůměrně inteligentní dívce jménem Matylda, žijící v prostředí, ve kterém se jí nedostává od rodičů žádné lásky, pochopení, ani zájmu o její osobu. „*Její mysl byla tak bystrá a dokázala se učit tak rychle, že její schopnost by byla zřejmá i o polovinu méně chytrým rodičům. Ale pan a paní Kazisvětovi byli oba tak tupí, a tak pohroužení do svých vlastních hloupých životů, že si u své dcery ničeho neobvyklého nevšimli.*“ (Dahl, 2018, s. 10) Matylda je tak nevídaným chováním svých rodičů donucena se umět o sebe postarat, aby v této rodině mohla nějakým způsobem fungovat a přirozeně se rozvíjet. Z toho důvodu se v jednom a půl roce naučí perfektně mluvit a do tří let dokáže číst z novin a časopisů, které se povalují po domě.

S postupem přibývajících let a čtenářských zkušeností začne však vyhledávat v této omezené domácnosti něco víc. Rozhodne se požádat svého otce, pana Kazisvěta, jestli by jí nemohl koupit v knihkupectví libovolnou knihu. Bohužel však její prosba není vyslyšena a místo toho je Matylda nařknutá z toho, že je příliš rozmazlená a neváží si času stráveného s rodiči u televize.

Dívka tak musí situaci vyřešit po svém a vyhledá v okolí nejbližší veřejnou knihovnu, ve které se seznámí s milou a přívětivou knihovnicí, paní Phelpsovou. Jde o prvního člověka, kterému je na pohled zřejmé, že se setkává s mimořádně nadaným a chytrým děvčetem. „*Od teď každé odpoledne, hned jak matka odjela na bingo, Matylda chodívala do knihovny. Cesta trvala jen deset minut, a tak mohla dvě nádherné hodiny tiše sedět sama v útulném koutku knihovny a hltat jednu knihu za druhou.*“ (Dahl, 2018, s. 13) Matylda má konečně možnost pohybovat se ve vytouženém čtenářském světě a nechat se unášet životem postav, o kterém se jí nikdy ani ve snu nezdálo. Když jí paní Phelpsová po nějaké době navrhne zapůjčení

knih domů, je celá štěstím bez sebe. Tyto příjemně prožité časy u knih však nemají příliš dlouhého trvání.

Jednoho dne přichází Matylda opět s prosbou za svými rodiči, jestli by nemohla večeřet u stolu a během toho si číst. Pan Kazisvět jí to však ihned zakáže, protože Matylda hodlá znovu upřednostnit knihu před televizí. „*Cítila, jak v ní vře zlost. Věděla, že není správné své rodiče tak nenávidět, ale potlačit to bylo moc těžké [...] Rozhodla se, že pokaždé, když k ní otec nebo matka budou hnusní, tak či onak si to vynahradí. Jedno nebo dvě malá vítězství jí pomohou tolerovat jejich blbosti a zabrání, aby se nezbláznila.*“ (Dahl, 2018, s. 29)

Následující den tak Matylda přilepí panu Kazisvětovi klobouk superlepidlem na hlavu, což způsobí, že je v domácnosti alespoň na týden klid. Ten však netrvá věčně, neboť Matyldino čtení tentokrát otce vyprovokuje k tomu, že jí vypůjčenou knihu z knihovny roztrhá na kusy. Matylda se však nenechá počínáním svého otce jednoduše rozhodit a začne v hlavě spřádat postupně plány, kterými by svého otce i matku mohla za jejich chování potrestat. Například nechá své rodiče v domnění, že u nich doma přebývá duch anebo vymění otci jeho balzám za matčinu platinovou blond barvu na vlasy. Takovým způsobem Matylda pokračuje až do doby, než nastoupí do školy.

S příchodem do Drtičovy základní školy se zdá, že se život Matyldy změní alespoň o něco k lepšímu. Na jednu stranu tomu tak skutečně je. Matylda se ve škole seznamuje s dětmi jejího věku, se kterými si bezvadně rozumí. Zároveň jí studium usnadňuje hodná a láskyplná třídní učitelka, slečna Dobrotová. Paní učitelce na rozdíl od Matyldiných rodičů stačí pouze první školní den a zjišťuje, že se setkává s výjimečným a geniálním dítětem. „*V tuto chvíli nemohla slečna Dobrotová odolat pokušení prozkoumat intelekt toho neuvěřitelného dítěte víc. Věděla, že by měla věnovat trochu pozornosti zbytku třídy, ale byla příliš rozrušená, aby tu záležitost nechala plavat.*“ (Dahl, 2018, s. 76) Vzápětí se tak zaslouhuje o to, aby byla Matylda přeřazena do nejvyššího ročníku. Bohužel však k takovému rozhodnutí nikdy nedojde. Školu totiž ovládá ředitelka, slečna Kruťáková, která se postupně stává dalším Matyldiným nepřítelem v řadě.

Paní učitelka však nechce Matyldu nechat na pospas osudu, a proto si pro ni začne chystat individuální přípravy, aby se Matylda ve škole příliš nenudila a zároveň nemusela čekat v učivu na ostatní spolužáky. Kromě toho se slečna Dobrotová také vydává k domu rodiny Kazisvětových, aby je přesvědčila o tom, jak ojedinelý duch dřímá v jejich dceři.

S hrůzou však zjišťuje, jak hloupí a nadutí jsou tito lidé, kteří jednak opovrhují vzděláním, ale především o svou dcerku nejeví sebemenší kousek zájmu. Slečna Dobrotová tak z jejich domu odchází zcela zděšená a smutná.

Mezitím je Matyllda ve škole svědkem odstrašujícího jednání slečny Kruťákové vůči ostatním dětem. Ředitelka jim nejen během výuky, ale i o přestávkách fyzicky a psychicky ubližuje, což se projevuje násilnými tresty a zesměšňujícími nadávkami.

Takovému hrubému zacházení není jednoho dne ochuzena ani Matyllda. Slečna Kruťáková během výuky totiž nachází ve svém pití hozeného čolka a obviní z toho Matyldu: „*Jsi ničemná, odporná, odpudivá, zlomyslná malá tyranka [...] Ty do této školy nepatříš! Ty bys měla být za mřížemi, tam patříš!*“ (Dahl, 2018, s. 164). Právě v tomto okamžiku se poprvé projeví Matyldiny nadpřirozené schopnosti, díky kterým dokáže pohybovat s okolními předměty. „*Pouze silou svých očí způsobila, že se sklenice vody převrátila a její obsah se vylil na tu hroznou ředitelku a ten, kdo toto dokáže, dokáže cokoliv.*“ (Dahl, 2018, s. 169) Matyllda se s touto zkušeností vzápětí svěřuje slečně Dobrotové, která nejdříve nemůže uvěřit svým vlastním očím, ale nakonec je z tohoto zjištění překvapená víc než samotná Matyllda. Paní učitelka však Matyldě slibuje, že to nikomu neprozradí a se vším jí pomůže. Z toho důvodu tak Matyllda začne pravidelně navštěvovat dům slečny Dobrotové a jejich vztah se promění v silné přátelství.

Matyllda postupně z návštěv odhalí životní příběh slečny Dobrotové – z jakého důvodu je tak chudá a proč si nemůže dovolit lepší bydlení a vydatnější stravu. Dále také, jakým způsobem probíhalo její děsivé dětství a v neposlední řadě zjišťuje, že za všechna životní muka slečny Dobrotové stojí teta, slečna Kruťáková. Matyllda se proto rozhodne, že slečnu Dobrotovou pomstí a znovu využije svých nadpřirozených schopností, díky kterým slečna Kruťáková ze školy odejde a už se nikdy nevrátí.

Příběh končí tím, že se Matyllda dozvídá od slečny Dobrotové, že je otec překupníkem kradených aut a nyní hodlá utéct s rodinou do Španělska, neboť mu hrozí vězení. Matyllda však s rodiči nikam odjet nechce a miní zůstat se slečnou Dobrotovou. Vzhledem k tomu, že je Matyllda svým rodičům zcela ukradená, zůstane v péči slečny Dobrotové: „*Matyllda skočila slečně Dobrotové do náruče a objala ji [...] Slečna Dobrotová tu dívku pořád objímala v náručí, žádná neřekla ani slovo a pozorovaly, jak ten velký černý mercedes na konci ulice za rohem mizí navždy v dálce.*“ (Dahl, 2018, s. 242)

3.2 Časoprostor

Čas a prostor jsou stěžejními kategoriemi, ve kterých si jedinec dokáže být vědom jednak svého bytí, ale i toho, co se děje kolem něj (Petruš, 2000, s. 95).

Podle Všetického (1992, s. 31) rozlišujeme nejčastěji dvojí dělení času s ohledem na časovou posloupnost v knize. Máme na mysli čas chronologický a retrospektivní. Čas chronologický se vyznačuje tím, že jednotlivé události jsou líčeny tak, jak jdou skutečně za sebou. Pro čas retrospektivní je pro změnu typické prolnutí více časových rovin, což má za následek narušení přirozené posloupnosti.

Všeticka (1992, s. 31) však kromě předchozího členění spatřuje také rozdíl v čase objektivním a subjektivním. Čas objektivní si čtenář zpravidla neuvědomuje, neboť je ve shodě s časem skutečným. Subjektivní čas se však odehrává obvykle v mysli hlavního hrdiny, který v danou chvíli prožívá jedinečný okamžik.

V knize *Matylda* je autorem užit čas minulý. Přítomný čas se vyskytuje pouze v dialozích postav a napomáhá tak čtenáři zjistit, jak se postava v dané chvíli cítí a co momentálně prožívá. Ve vyprávění jako takovém je uplatňován chronologický postup.

Z hlediska času objektivního se čtenář nedozvídá konkrétní dobu, do které je příběh zasazen. Lze pouze předpokládat, že jde o dvacáté století, ve kterém žil samotný spisovatel. Vyprávění autora však začíná Matyldiným rokem a půl a trvá až do jejich pěti a půl let. V té době nastupuje do školy a seznamuje se se slečnou Dobrotovou, která si ji v závěru příběhu převezme do péče. Čtenář tak s hlavní hrdinkou prožívá pouze krátký úsek z jejího dětství.

Čas subjektivní můžeme spatřit například v momentě, kdy se slečna Dobrotová svěřuje Matyldě o svém mládí a zpětně vzpomíná na časy, které se jí hluboko vryly do paměti: „*Za ta léta jsem byla tak zcela zasažená tím netvorem tetou, že když mi něco přikázala, ať to bylo cokoliv, okamžitě jsem ji poslechla. To se stává, víš. A než mi bylo deset, byl ze mě její otrok. Dělal jsem všechny domácí práce. Stlala jsem jí postel, prala jsem jí a žehlila. Vařila jsem. Naučila jsem se dělat všechno [...] Do té doby jsem byla její otrok skoro celý svůj život a neměla jsem odvahu nebo kuráž říct ne.*“ (Dahl, 2018, s. 202–203)

Prostor v díle zobrazuje podle Pavery a Všetického (2002, s. 290) především prostředí, ve kterém se uskutečňuje samotný děj, ale také vztah mezi jeho dílčími působišti. Existuje řada forem prostoru, v nichž se děj může odehrávat. V knize *Matylda* je užit prostor

konstantní, poněvadž se koná převážně na jednom místě. Většinu děje můžeme sledovat v Matyldině základní škole. Kdybychom však chtěli dát do kontrastu prostředí, v němž žije rodina Matyldy v porovnání s domem slečny Dobrotové, hovořili bychom o prostoru kontrastním. Rodina Kazisvětových si totiž žije ve slušných poměrech, které pro ni zajistil otec svými pochybnými činnostmi v podnikání. Bydliště slečny Dobrotové však není velikostně přijatelné ani pořádně pro jednoho člověka.

Příběh jako takový se odehrává v reálném prostředí – v domě rodiny Kazisvětových, ve škole, kterou Matylda navštěvuje a v domě slečny Dobrotové.

Dům rodiny Kazisvětových je dvoupatrový a poměrně zachovalý. Ve spodním patře se nachází kuchyň s jídelnou, obývacím pokojem a ve druhém patře jsou k dispozici tři ložnice. „*Dům stál v pěkné ulici, kde každý sebemenší dům byl oddělen od sousedů kouskem zahrady. Byl to moderní cihlový dům, který nemohl být levný a na brance stálo jméno ÚTULNÝ KOUT.*“ (Dahl, 2018, s. 93)

Školní prostředí není v knize detailně vylíčeno. Roald Dahl pouze čtenáři předkládá, že se některé scény odehrávají např. ve třídě, aule, na školním hřišti apod. Za to však zchátralý dům slečny Dobrotové je popsán velmi dopodrobna.

„*Dům byl tak malý, že spíš vypadal jako domeček pro panenky než lidské obydlí. Cihly, z kterých byl postavený, byly staré, otlučené a vybledlé. Na domku byla šedá břidlicová střecha a jeden malý komín a vepředu dvě okýnka. Žádné okno nebylo větší než arch novin a samozřejmě tu nebylo žádné patro. Na každé straně pěšiny byla zmeť kopřiv, ostružinových trnů a vysoké hnědé trávy. Stál tam obrovský dub, který domek zastíňoval.*“ (Dahl, 2018, s. 186) Vnitřek domu je však ve skutečnosti ještě menší, než působí zevnějšku. Obsahuje pouze dvě místnosti, a to kuchyň a obývací pokoj. Kuchyň je sotva velká jako skříň na oblečení a obývací pokoj působí jako vězeňská cela. V obou místnostech není skoro žádný nábytek, „*žádné obrazy na zdech, žádný koberec na zemi, jen hrubá neobroušená dřevěná prkna s mezerami, kde se usazoval prach a nečistoty.*“ (Dahl, 2018, s. 192)

3.3 Kompozice a jazykové prostředky

Kompozice, též také vnitřní výstavba textu, představuje organizaci vztahů jednotlivých složek textu. Jde konkrétně o „*způsob uspořádání jeho jazykových a tematických složek do formálně uspořádaného tvaru.*“ (Lederbuchová, 2002, s. 149)

Dílo *Matyllda* je z pohledu vnější kompozice rozděleno do jednadvaceti kapitol, přičemž název každé z nich napomáhá čtenáři určit, co se v následujících stranách bude odehrávat. Většina kapitol zobrazují jména postav z příběhu, např. *Slečna Dobrotová* nebo *Levandule*. Zbylé kapitoly nesou název hlavního tématu, který je pro danou kapitolu typický, např. *Duch* nebo *Klobouk a superlepidlo*.

Z hlediska vnější kompozice je důležitý samotný titul díla *Matyllda*, který jednak obsahuje jméno hlavní postavy, ale zároveň také umožňuje recipientovi snáze rozpoznat, o čem dílo bude pojednávat. Vzhledem k tomu, že se titul díla vztahuje k jedné postavě, má tak individuální charakter a lze hovořit o protagonistickém titulu (Všetička, 1992, s. 44).

Kompoziční postup, jak již bylo uvedeno výše, je chronologický. Postavy však místy vzpomínají na staré časy a uvažují nad tím, jestli v průběhu života prošly nějakými změnami. Dost často se vracejí do svého dětství nebo mládí. „*Vždycky jsem byla plachá a uzavřená [...] Za ta léta jsem byla tak zcela zstrašená a ovládaná tím netvorem tetou, že když mi něco přikázala, ať to bylo cokoliv, okamžitě jsem ji poslechla. To se stává víc. A než mi bylo deset, byl ze mě její otrok.*“ (Dahl, 2018, s. 200–201)

V *Matyldě* je vypravěč zajímavý tím, že na začátku první kapitoly s názvem *Čtenářka knih* vypráví v ich-formě, tedy v první osobě a podává čtenářům svůj osobní názor na to, jakým stylem by se k dítěti v určitých situacích zachoval v pozici rodiče nebo učitele. Ke konci první kapitoly však vypravěč přechází volně do vypravování v er-formě, tedy ve třetí osobě, a tak pokračuje až do konce celého díla.

Jazyk a styl slouží k autorově identifikaci. Co se týká jazykové stránky díla, je v knize přítomen jazyk spisovný. Ten je zastoupen především ve vyjadřování kladných postav – *Matyllda* a *slečna Dobrotová*. V projevu záporných postav, konkrétně u rodičů *Matyldy*, je užit jazyk hovorový: „*Nekrm mě takovejma pitomostma!*“ (Dahl, 2018, s. 55)

V textu nalezneme expresivní neboli citově zabarvená slova. Zejména pejorativa, tedy hanlivá slova (*smradi, pod'obanec, bestie*), ale také slova zdobnělá, deminutiva (děvčátko, drahoušek, dívenka). Za neologismy lze považovat už samotná příjmení postav, která čtenáři naznačují přední vlastnost postavy (*pan Kazisvět, slečna Kruťáková*).

V knize převládají zejména úsečné věty v imperativu a jednoduchá souvětí. Dialogy postav jsou nejčastěji uvozeny přímou řečí. Tyto aspekty lze vyzorovat na vzorovém příkladu:

„Co se děje, tati?“

„Mizíme,“ řekl pan Kazisvět, aniž zvedl oči.

„Za půl hodiny odjíždíme na letiště, takže si radši zabal. Tvůj brácha je už nahoře připraven jet. Pohni, holka! Hni sebou!“ (Dahl, 2018, s. 235)

Při charakteristice postav, ať už kladných nebo záporných, využívá autor hojně přirovnání: „Vypadala spíš jako excentrický a krvežíznivý milovník loveckých psů.“ (Dahl, 2018, s. 85) „Na to dítě stále zírala v absolutním úžasu, jako kdyby to bylo Stvoření světa, Počátek světa, První den.“ (Dahl, 2018, s. 178)

Pro Roalda Dahla je především typické používání ironie. Vyznačuje se tím, že dochází k posunu smyslu výpovědi, často v opačném vyznění, než je její opravdový význam (Pavera, L., Všetická, F., 2002, s. 154). Ironie je nejvíce patrná v momentu, kdy se Matylida rozhodne dělat svým rodičům nejrůznější naschvály. Autor v textu několikrát upozorňuje na to, že je Matylida přirozenou herečkou, protože má po celou dobu kamennou tvář a nedává na sobě nic znát. Ve skutečnosti má však ze svého počínání obrovskou legraci, neboť může své naduté rodiče vidět v těch nejbizarnějších situacích. Obvykle se však snaží zesměšnit svého otce, který si myslí, že je náramně inteligentní:

„Pěkně zdravé vlasy,“ rád říkával, „to znamená, že je pod nimi pěkně zdravý mozek.“

„Jako Shakespeare,“ řekla mu jednou Matylida.

„Jako kdo?“

„Shakespeare, tati.“

„Byl chytrý?“

„Moc, tati.“

„Měl hodně vlasů, že jo?“

„Byl holohlavý, tati.“ (Dahl, 2018, s. 57)

3.4 Postavy

Podle Eduarda Petrů (2000, s. 104) se charakter postav skládá z motivů „*zevnějšku, povahy, chování, jednání, jazykového projevu, myšlenek, citů atd.*“ Tyto vyjmenované aspekty se čtenář může dozvídat prostřednictvím vypravěče, dále z promluv ostatních postav, díky kterým je daná osoba charakterizována co nejautentičtěji, nebo také v konečném důsledku jiným zprostředkovaným sdělením.

Prvky, jež jsou vzorové, ať už pro přímou nebo nepřímou charakteristiku, např. dialogy a monology postav, jejich jednání, popis sebe a druhých, jsou užitečné k tomu, abychom postavám dokázali přiřadit stálé charakterové vlastnosti (Nünning, A., Trávníček, J., Holý, J., 2006, s. 616).

Společně s obsahem tvoří postavy nejzásadnější element knihy. Podle schématu epického nebo dramatického díla dělíme postavy na „*hlavní (ústřední) a vedlejší (epizodní)*“ (Pavera, L., Všetická, F., 2002, s. 285). Petrů však mezi postavami vedlejšími a epizodními spatřuje rozdíl v tom, že vedlejší postavy jsou nedílnou součástí celého vypravování, nebo alespoň jedné důležité části. Postavy, které můžeme označit za epizodní, se na scéně objevují zpravidla pouze jednou a dále do děje nikterak nezasahují (Pavera, L., Všetická, F., 2002, s. 285).

Všetická (1992, s. 25) však k postavám přistupuje odlišně. Říká, že ačkoliv nejsou postavy kompoziční záležitostí, může se tomu tak v ojedinělých situacích stát. Postavy mají totiž do jisté míry vliv na uspořádání jazykové a tematické složky literárního díla. Rozlišuje např. postavu vypravěče, disturbativní, osudovou apod.

Za disturbativní postavu můžeme považovat samotnou Matyldu. Jde totiž o postavu, která je podle Všetický (1992, s. 27) „*zcela odlišná od prostředí, do něhož se dostává. Na rozdíl od ostatních osob je nadána jistou magickou silou.*“ Matylda do své rodiny vůbec nezapadá jednak svou inteligencí, ale ani svými nadpřirozenými schopnostmi, které v ní dřímají. Okolím je buď přijímána zcela pozitivně anebo pouze negativně.

Osudová postava se vyznačuje podle Všetický (1992, s. 26) tím, že „*zásadním způsobem ovlivní nějakou jinou postavu, dlouhou dobu určí její osud.*“ Za tuto postavu můžeme považovat např. slečnu Kruťákovou, která má dlouhodobě vliv v negativním slova smyslu na osud slečny Dobrotové.

V této části diplomové práce budeme pozornost soustředit na postavu hlavní, která je zároveň postavou titulní, neboť se vyskytuje už v samotném názvu díla, a tou je Matylda. Lederbuchová (2002, s. 245) odkazuje na to, že „*protagonista (hrdina) jako postava hlavní se rozhodujícím způsobem podílí na vzniku kolize a dalších dějových fází kompozice.*“ Okolo Matyldy se totiž všechno odvíjí a každý její vztah s další postavou má podíl na tom, co se v knize bude v následujícím časovém rozmezí dít.

Kromě ústřední postavy se zaměříme i na postavy vedlejší – pan a paní Kazisvětovi, slečna Dobrotová a slečna Kruťáková, které hlavní postavu značným způsobem ovlivňují a sehrávají v příběhu opodstatněnou úlohu.

V knize nalezneme i postavy epizodní – Michal, Bruce Bahnil a Amanda Mašlatá. Těmto postavám však nepřikládáme stěžejní roli, neboť se s nimi setkáváme jednou jedinkrát.

Zároveň je na první pohled zřejmé, že příjmení vedlejších i epizodních postav nám podkrývá charakteristickou vlastnost, která je pro danou postavu typická. Roald Dahl mimo jiné všem postavám v knize věnuje samostatnou kapitolu, což čtenáře může opět evokovat, co se v následující době bude dít. Autor se na začátku díla snaží nastínit charaktery jednotlivých postav, ale jakým způsobem se každá postava bude ubírat, rozhoduje teprve až jejich samotné jednání vůči ostatním lidem v okolí.

3.4.1 Matylda

Hlavní postavou knihy je nadprůměrně inteligentní, hodná a milá dívka jménem Matylda Kazisvětová. „*Navenek skoro vůbec nejevila žádné známky geniality a nikdy se nevytahovala. Řekli byste si, že to je velmi rozumná a tichá holčička. A kdybyste z nějakého důvodu s ní začali mluvit o literatuře nebo matematice, nikdy byste se nedověděli rozsah její inteligence.*“ (Dahl, 2018, s. 102)

Tato dívka žije v nefunkční rodině, která nemá potuchy o tom, co láska ke svému dítěti znamená a co dobrého člověku přináší. Za to si je však moc dobře vědoma toho, jakým nekalým způsobem přijít k pořádnému balíku peněz, aniž by se dostala do průšvihů. Matylda to tak v životě od svého útlého věku nemá jednoduché a o to víc je pozoruhodné, jak je nadaná. „*Když měla jeden a půl roku, perfektně mluvila a znala tolik slov jako většina dospělých [...]* Do tří let se Matylda sama naučila číst prohlížením novin a časopisů, které

se povalovaly po domě. Ve čtyřech letech dokázala číst dobře a rychle a přirozeně začala dychtit po knihách.“ (Dahl, 2018, s. 11)

Matylda si je moc dobře vědoma toho, jakým způsobem funguje jejich domácnost a že jí vlastní rodiče nemají vůbec rádi. Naštěstí si s tím tolik hlavu neláme, protože své rodiče taktéž nenávidí a snaží se s vypětím všech sil s nimi pod jednou střechou vydržet. *„Matylda toužila, aby její rodiče byli hodní, milující, chápající, čestní a inteligentní. Skutečnost, že nebyli ani jedno z toho, bylo něco, s čím se musela smířit.*“ (Dahl, 2018, s. 49) Když jí však rodiče nechtějí dovolit, aby se mohla věnovat četbě knih, veškerá trpělivost jí přeteče a začne rodičům dělat nejrůznější naschvály. Alespoň z něčeho má Matylda radost.

Její život se začíná postupně měnit k lepšímu, když nastupuje do školy jako všechny ostatní děti a seznamuje se s třídní učitelkou, slečnou Dobrotovou, která si Matyldu ihned oblíbí. Slečna Dobrotová je pro Matyldu jediným člověkem, kterého může považovat za skutečného přítele a se vším potřebným se na ni obrátit. Dokonce i s tajemstvím, které nikdo doposud neví. *„V její přítomnosti se cítila naprosto spokojeně a obě spolu hovořily víceméně jako rovný s rovným.*“ (Dahl, 2018, s. 233) Matylda nakonec se slečnou Dobrotovou zůstane bydlet a nalézá v ní ztracenou matku, kterou nikdy ve skutečnosti neměla.

3.4.2 Pan a paní Kazisvětovi

Roald Dahl se v úvodních stránkách díla vyjadřuje k tomu, jakým nejčastějším způsobem pohlíží rodiče na své dítě. Většina rodičů se snaží v dítěti vidět to nejlepší a s radostí to dávají světu na obdiv. Někdy jsou dokonce svým potomkem natolik zaslepení, že přestávají vnímat onu realitu. Autor však podotýká, že taková situace je zcela v pořádku (Dahl, 2018, s. 7).

Horší situace však nastává tehdy, kdy se rodiče o děti nestarají a neprojevují jim citovou náklonnost, jako tomu tak je v tomto případě. *„Pan a paní Kazisvětovi takovými rodiči byli. Měli syna Michala a dceru Matyldu a zvláště Matyldu nepovažovali za nic víc než za jakýsi strup [...] Pan a paní Kazisvětovi se už ohromně těšili na dobu, kdy budou moci svou dcerku odtrhnout a odhodit, nejlépe do sousedního kraje nebo dokonce ještě dál.*“ (Dahl, 2018, s. 10) Kdyby se tak Matyldě přihodil nějaký vážnější úraz, těžko by si toho jeden z nich všimnul. K bratrovi Michalovi, který je o pět let starší, však tímto stylem rodiče nepřístupují. Michal je spíše introvert, nedokáže svým rodičům odporovat jako jeho mladší

sestra a má stejně omezené zájmy jako jeho rodiče, neboť s nimi vysedává každý den několik hodin před televizí.

Pan Kazisvět je lstivý podvodník a vlastník autobazaru, ve kterém prodává ojeté a často porouchané vozy za nepřiměřeně vysoké částky. Zároveň ze sebe rád dělá chytřejšího, než ve skutečnosti je. Nedělá mu ani problém dávat svému okolí jasně najevo, jak velkým a silným pánem je, ačkoliv fyziologie jeho postavy tomu neodpovídá. Pokaždé, když přichází do nějaké místnosti, snaží se svou osobností ostatním sdělit: „*Tady jsem! Přichází sám velký muž, pán domu, živitel, který všem umožňuje žít si tak dobře! Všímejte si mě a respektujte mě!*“ (Dahl, 2018, s. 60) Svou nadřazenost vůči Matyldě dává najevo tím, že jí v jednom kuse hrubě nadává a sráží její sebevědomí: „*Ty bys to nedokázala. [...] Jsi příliš hloupá.*“ (Dahl, 2018, s. 22) O nic líc se však nechová ani ke své manželce, která mu jeho chování toleruje. Nikdy se vůči němu neohradí, i přesto, že by to ve většině případů bylo na místě: „*O čem to proboha mluvíš, ty hloupá čarodějnice?*“ (Dahl, 2018, s. 33)

Autor v díle detailně zobrazuje jeho vnější vzhled: „*Pan Kazisvět vypadal jako potkan, byl malý, přední zuby mu vyčnívaly pod tenkým krysím knírem. S oblibou nosil saka s velkými světlými barevnými kostkami a honosil se kravatami, které byly obvykle žluté nebo světle zelené.*“ (Dahl, 2018, s. 23) Čtenář si tak může lépe představit výzor této postavy.

Matka Matyldy, paní Kazisvětová, se konstitucí od jejího manžela z popisu autora výrazně liší: „*Byla velká, vlasy obarvené na platinovou blond a u kořínků vlasů bylo vidět šedohnědou barvu. Byla silně namalovaná a měla jednu z těch nešťastně překypujících postav, na kterých se zdá, že je maso kolem dokola celého těla obvázané, aby neodpadlo.*“ (Dahl, 2018, s. 28)

Tato postava se naprosto rozchází s ideálem matky, která se vzorně stará o děti a je ženou v domácnosti. Matyldina matka místo toho raději sleduje americké telenovely, nakupuje, propadá závislosti ve hře bingo a řeší s kamarádkami problémy druhých. V neposlední řadě se poté zajímá pouze o vlastní zevnějšek. Tato skutečnost působí komicky, neboť postava vypadá reálně jinak. O to víc tato situace zanechává absurdní dojem, když se paní Kazisvětová vyjadřuje o panu Kazisvětovi tím stylem, že „*stěží je to ten typ chlapa, o kterém ženské sní.*“ (Dahl, 2018, s. 36)

Svůj postoj týkající se vzhledu dává matka jasně najevo i Matyldině učitelce, slečně Dobrotové, která se snaží rodiče přesvědčit o důležitosti vzdělání jejich dcery. Paní

Kazisvětová jí však s důrazem argumentuje slovy: „*Nejsem nakloněná těm emancipovaným holkám. Taková holka by měla myslet na to, jak se udělat přitažlivou, aby později získala dobrého manžela. Výzor je důležitější než názor.*“ (Dahl, 2018, s. 98)

Když se v závěru díla Matyldini rodiče dozví o tom, že má policie veškeré informace o nekalém podnikání pana Kazisvěta, rozhodnou se odcestovat do Španělska. Vůbec je však netrápí, že Matylda s nimi odjet nechce. Nezajímá je, že ji už nikdy v životě neuvidí, neboť jsou oba zahledění jenom do sebe. Matka lhostejně prohlásí, že „*proč ji nenechat jít, když to chce. Bude o starost míň.*“ a otec s podobným nezájmem v závěru souhlasí a dodává: „*Když chce zůstat, ať zůstane. Nic proti tomu nemám.*“ (Dahl, 2018, s. 242)

3.4.3 Slečna Dobrotová

Postavu slečny Dobrotové můžeme připodobnit k Dahlovému učiteli, panu Corkersovi, který se jako jeden z mála o své studenty zajímal a „*nebyl ani nudný ani suchopárny*“ jako většina učitelů v Reptonu (Dahl, 2018, s. 174).

Slečna Dobrotová je Matyldina třídní učitelka, která má třiadvacet let. Jde o nejlaskavějšího a nejmírumilovnějšího člověka, se kterým má Matylda ve svém prozatím krátkém životě tu čest se seznámit.

Jennifer Dobrotová je prototyp postavy, která zobrazuje všechny kladné vlastnosti, jež hrdina může vůbec mít. „*Nikdy nezvýšila hlas a málokdy ji bylo vidět, jak se usmívá, ale nebylo pochyb, že měla vzácný dar být milována všemi malými dětmi, které učila.*“ (Dahl, 2018, s. 66–67) Pro každé dítě má pochopení, snadno se dokáže dívat na problémy žáka dětskýma očima a ve svých vyučovacích jednotkách často k dětem promlouvá, aby je co nejvíce namotivovala a povzbudila ve studiu: „*Chci vám být nápomocná, abyste se v této třídě naučili co nejvíce, protože vím, že vám to později usnadní život.*“ (Dahl, 2018, s. 69)

Nejenomže jsou její charakterové vlastnosti chvályhodné, ale ani její vzhled nepostrádá sebemenší vadu na kráse. „*Měla krásný oválný obličej jako madona, modré oči a světle hnědé vlasy. Byla obdařena štíhlou a křehkou postavou a člověk měl pocit, že když upadne, rozbije se na tisíc kousků jako porcelánová figurka.*“ (Dahl, 2018, s. 66)

Když se slečna Dobrotová dozvídá o tom, že má ve třídě Matyldu, tedy prvotřídně geniální začku, ohromí ji to natolik, že automaticky zapomene na své osobní strasti. I přesto, že inteligence Matyldy nezajímá její rodiče ani samotné vedení školy, je rozhodnutá uchopit

situaci do vlastních rukou: „*Něco s tím dítětem udělám, říkála si pro sebe. Nevím, co to bude, ale nakonec určitě najdu nějaký způsob, jak jí pomoci.*“ (Dahl, 2018, s. 90) Moc dobře si totiž uvědomuje, že je Matyllda ve skutečnosti milou a hodnou dívkou, jejíž kvality neumějí někteří lidé v jejím okolí náležitě ocenit.

O to víc se vztah mezi těmito postavami prohlubuje, když se Matyllda svěří paní učitelce o svých magických schopnostech, které jí umožňují posouvat myslí okolní předměty. Matyllda není však jediná, která najednou v sobě cítí potřebu před někým otevřeně diskutovat o svých trablech. Slečna Dobrotová totiž najednou pociťuje jako nikdy předtím, že má konečně vedle sebe člověka, na kterého se může s klidem a důvěrou obrátit. „*Vím, že jsi jednom malé děvčátko, ale máš v sobě někde nějaké kouzlo. Viděla jsem to na vlastní oči.*“ (Dahl, 2018, s. 198) Tyto postavy však nespojuje pouze vzájemné naslouchání, ale také společný zájem o četbu knih a celkové vzdělání. Dále především špatné rodinné zázemí, ze kterého plynou vnitřní pocity osamění a neporozumění ze strany druhých.

Slečna Dobrotová celý život žije pod drobnohledem její tety, slečny Kruťákové. Ta, po záhadné smrti svého bratra, otce Jennifer, zfalšovala dědické zřízení, stala se zákonnou opatrovnicí Jennifer a časem ji donutila opustit její rodný dům. Nezbývalo jí tak nic jiného, než se začít starat sama o sebe a naučit se vystačit si a hospodařit s málem. Není proto divu, že má slečna Dobrotová pro ostatní děti ve škole takové pochopení a sdílí s nimi podobný názor o slečně Kruťákové.

Situace se však s příchodem Matyldy a jejích čarovných schopností pro slečnu Dobrotovou mění tehdy, kdy Matyllda přiměje slečnu Kruťákovou v roli mrtvého otce Jennifer, aby jí vrátila vše, oč ji v životě svými intrikami připravila. Od této chvíle se „*mezi učitelkou a malým děvčátkem začalo rozvíjet velmi silné přátelství.*“ (Dahl, 2018, s. 230) Jejich pouto se později stává ještě silnějším, když se Jennifer stává opatrovnicí Matyldy.

3.4.4 Slečna Kruťáková

Postava slečny Kruťákové, Agáty, je ztělesněním všech negativních vlastností člověka a pravděpodobně vyobrazením Dahlových hrůzostrašných vzpomínek ze školního prostředí, které se mu doživotně vryly pod kůži. Jde o ředitelku Drtičovy základní školy, kterou Matyllda navštěvuje. Slečna Kruťáková je zlá, nenávistná tyranka a postrach dětí i samotných učitelů. Vyznačuje se tím, že bytostně nemůže vystát děti, nemá pro ně pochopení ani špetku empatie, což si naprosto odporuje tomu, jaké povolání vykonává.

„Chce se mi zvracet, když si uvědomím, že budu muset ve své škole příštích šest let snášet takovou hromadu smetí, jako jste vy. Vidím, že budu muset co nejvíc z vás vyhodit, a to co nejdřív, abych se z toho nezbláznila.“ (Dahl, 2018, s. 143) Skoro nikdy nemluví vlídným hlasem, neustále po dětech křičí, hrubě jim nadává a snadno se kvůli ledasčemu rozčílí. „Tento uhrovitý, hnusný pod'obanec, ten odporný puchýř [...] nechutný zločinec z podsvětí, mafján!“ (Dahl, 2018, s. 122) Její postoj k výuce i výchově žáků je následující: „Nemá smysl jim jen vysvětlovat [...] Musíte to do nich natlouct. Chcete-li je přimět, aby si věci pamatovali, není nad trochu kroucení a tahání. Báječně se pak soustředí.“ (Dahl, 2018, s. 157)

Děti pro ni představují zkázu lidstva, a ta by se měla co nejrychleji odstranit. Z toho důvodu je ráda zavírá do skříně na zámek, hází je ven z okna, nutí děvčata ostříhat si copy a další jiné ohavnosti. Pokaždé však těžší z toho, že rodiče ani jedné ze zmíněných historek nikdy neuvěří, a proto jí takové nemístné a neurvalé chování nadále prochází.

Dobrý vztah však nemá ani k hlavní postavě Matyldě. Není totiž ochotná si přiznat pravdu o tom, že je Matylda opravdu výjimečným dítětem, které si zaslouží pozornost druhých. Místo toho naivně věří Panu Kazisvětovi, který vybarvil Matyldu ve svém bájném povídání v tom nejhorším možném světle.

Není divu, že se jí všichni žáci ve škole bojí, neboť její povaha není o nic víc děsivá než její vzhled: „Když se na ni člověk podíval, měl dojem, že dokáže ohnout železnou tyč nebo roztrhnout telefonní seznam vejpl. Bohužel nikdy nebyla ani žádná krasavice, ani veselá kopa. Měly vzdorovitou bradu, krutá ústa a malé arogantní oči.“ (Dahl, 2018, s. 85)

I tato záporná postava si ve svém jednání v mnohém protičeří. Nejvíce však tehdy, kdy navzdory své mohutné konstrukci těla tvrdí, že nikdy v životě nebyla malá: „Celý život jsem velká a nevím, proč takoví nejsou i ostatní.“ (Dahl, 2018, s. 153) Urputnost a nadutost jsou jejími natolik charakteristickými vlastnostmi, kvůli kterým nemůže dát nikdy nikomu nic za pravdu.

Matylda ji však jednoho krásného dne svými nadpřirozenými schopnostmi přechytračí, což ji fyzicky i psychicky sráží k zemi. Všichni zaměstnanci a žáci Drtičovy základní školy se tak stávají svobodnými bytostmi, neboť krutovládna, „obrovská postava ředitelky je zneškodněná“, a tak dobro vítězí nad zlem. (Dahl, 2018, s. 226)

3.5 Motiv fyzických trestů ve školním prostředí

Roald Dahl v knize odráží prvky fyzického násilí. Vychází z vlastních vzpomínek ze školních let, kdy bývalo zcela běžné používat při výchově dětí násilí. Vyučující považovali tento styl výchovy za správný a snažili se tak u žáků předejít jejich neukázněnému vychování.

Ve svém autobiografickém díle s názvem *Kluk, příběhy z dětství* vzpomíná Dahl na všechny rány rákoskou, kterými on i jeho spolužáci museli projít: „*Rákosky jsem se bál. Není na světě chlapce, který by se nebál. Rákoska nepředstavovala pouze nástroj, kterým jste byli bití. Byla to zbraň, která zraňovala. Drásala kůži. Způsobovala velké černé a šarlatové podlitiny, které se vytratily až po třech týdnech a po celou dobu jste v ranách cítili tep svého srdce.*“ (Dahl, 2018, s. 139) Roald Dahl dokonce přirovnával Svatopetrskou školu, kterou v dětství navštěvoval, k „*soukromému ústavu pro choromyslné.*“ (Dahl, 2018, s. 89) Už jen z takových zkušeností je patrné, že autorův postoj ke škole obecně je vnímán spíše v negativním slova smyslu.

Postava ředitelky, slečny Kruťákové je tak typickým vyobrazením jednání, kterého se autorovi v mládí dostávalo: „*Kéž bych mohla použít prut a řemen, jako jsem to dělávala za starých dobrých časů! Rozcupovala bych Matyldin zadek tak, že by si měsíc nesedla!*“ (Dahl, 2018, s. 90) Samotnou Drtičovu základní školu přirovnává k „*ponuré cihlové budově.*“ (Dahl, 2018, s. 66)

3.6 Didaktické aspekty v díle

Autor v tomto díle nabádá děti k tomu, aby více četly, měly z knih příjemné potěšení a nebyly tak příliš závislé na sledování televize a jiných technických vymoženostech. Z toho důvodu dává do kontrastu svět dospělých – Matyldiných rodičů se světem dětí – Matyldy. Pan a paní Kazisvětovi představují hloupé a nevzdělané jedince, kteří doslova opovrhují jakoukoliv formou vzdělání. Matylda však zobrazuje jejich protipól. Tohoto konkrétního aspektu si můžeme povšimnout např. z dialogu mezi otcem a Matyldou, kdy jej dívka prosí o zakoupení knihy:

„*Na co chceš nějakou zatracenou knihu?*“

„*Na čtení, tati.*“

„Co je, proboha, špatnýho na telce? Máme krásnou telku s dvanáctipalcovou obrazovkou a ty teď přijdeš a chceš knihu! Holka, začínáš být rozmazlená!“ (Dahl, 2018, s. 12)

Roald Dahl v knize odkazuje na některé spisovatele, které sám považuje za významné:

„Pan Hemingway říká spoustu věcí, kterým nerozumím,“ řekla jí Matylida. „Zvlášť o mužích a ženách. Ale stejně se mi to líbí. Tak jak to vypráví, mám pocit, jako bych byla zrovna na tom místě a dívala se, jak se to odehrává.“

„U dobrého autora máš vždycky takový pocit.“ (Dahl, 2018, s. 18–19) Dále zmiňuje např. Ch. Dickense, Ch. Brontëovou, J. Austenovou, R. Kiplinga, G. Orwella apod.

Rovněž dětem předkládá příklady konkrétních povolání, u kterých je univerzitní vzdělání nezbytnou záležitostí. Další postavou, která oroduje za studium a snaží se rodiče Matylidy v tomto směru přesvědčit, je učitelka, slečna Dobrotová: „Kdybyste teď dostal infarkt a musel volat doktora, byl by ten doktor absolvent univerzity. Jestli vás někdo bude žalovat, že jste mu prodal špatné auto, budete si muset opatřit právníka, a i ten bude absolvent univerzity. Neopovrhujte inteligentními lidmi, pane Kazisvětě.“ (Dahl, 2018, s. 101)

Autor v knize kritizuje v souvislosti se sledováním televize špatné stravovací návyky, které rodina Kazisvětových aplikuje:

„Večeře je rodinná sešlost a nikdo nebude odcházet od stolu, dokud se nedojí!“

„Ale my nejsme u stolu,“ namítla Matylida. „Nikdy nebýváme. Vždycky máme jídlo na kolenou a díváme se na telku.“ (Dahl, 2018, s. 28) Roald Dahl pokládá za důležité, aby se rodina stravovala společně u jídelního stolu, nikoliv na kolenou a za přítomnosti puštěné televize.

4 ANALÝZA A INTERPRETACE DÍLA KARLÍK A TOVÁRNA NA ČOKOLÁDU

Díky dílu s názvem *Karlík a továrna na čokoládu* se stal Roald Dahl jedním z nejvíce vzkvétajících autorů pro děti a mládež druhé poloviny dvacátého století (Mandys, 2013, s.138). Tato kniha byla původně vydána nejdříve ve Spojených státech roku 1964. Britské nakladatelství Allen & Unwin ji vydalo roku 1967. Kniha byla přeložena do českého jazyka Jaroslavem Kořánem a Pavlem Šrutem. Dílo má 204 stran rozdělených do třiceti kapitol. Analyzovanou publikaci vydala společnost Eroumedia Group, a. s., v edici Pikola v Praze v roce 2018 jako čtvrté vydání. Roald Dahl v knize uvádí, že je určena dětskému čtenáři od 7 let.

4.1 Děj knihy

Kniha pojednává o chlapci jménem Karlík Bucket, který žije v chudých poměrech se svou početnou rodinou – pan a paní Bucketovi, dědeček Pepa a babička Pepička, dědeček Jiří a babička Jiřinka, v malém zchátralém domku na okraji velkého města. Poblíž jejich domu sídlí jedna z nejvelkolepějších a nejvýznamnějších továren na čokoládu, „*patřící jistému panu Willymu Wonkovi, největšímu vynálezci čokoládových dobrot, jaký se kdy narodil.*“ (Dahl, 2018, s. 16) Wonkova čokoládovna je už roky pro veřejnost záhadnou záležitostí, neboť v ní žádný člověk už několik let nepracuje. Nikomu tak není doposud známo, jakým způsobem se v ní vyrábí ty nejlepší sladkosti široko daleko. Karlík, jakožto obrovský fanoušek a milovník čokolády, je tímto tajemstvím zcela fascinován a rád by se tak chopil jakékoliv příležitosti, aby čokoládovnu pana Wonky mohl navštívit.

Jednoho dne vyjde v novinách nečekaná zpráva, že se Wonkova čokoládovna opět na chvíli otevře: „*Já, Willy Wonka, jsem se rozhodl, že pěti dětem – opakuji: pouze pěti dětem – umožním návštěvu své čokoládovny. Těchto pět šťastných provedu osobně celou továrnou a ukáži jim všechna tajemství a kouzla výroby. Po skončení prohlídky dostanou všichni tolik čokolády a cukrovinek, aby jim vydržely do konce života!*“ (Dahl, 2018, s. 31) Z toho důvodu nechá pan Willy Wonka umístit pět zlatých kuponů do různých prodejen s jeho čokoládou. Není tak divu, že se mezi lidmi, především dětmi, strhne spoušť a začnou nakupovat čokoládu jak zběsilí. Karlíkova šance na úspěch je však v tomto ohledu poněkud mizivá, neboť dostává čokoládu pouze jednou do roka, a to na své narozeniny.

Další den po vyhlášení oné zprávy se všichni lidé dozvídají prostřednictvím novin, že první kupon našel obtloustlý chlapec jménem August Gdoule. Tato informace ale není pro nikoho velkým zjištěním, poněvadž August spořádá pravidelně během dne velké množství čokolády.

Den před Karlíkovými narozeninami vyjde v novinách zpráva, že druhý kupon získala dívka Veruka Saltini. Její bohatý otec povolal zaměstnance ve své firmě, aby prohledali všechny možné čokolády a učinili jeho dcerku konečně šťastnou.

Hned zrána následujícího dne si Karlík za přítomnosti své rodiny rozbaluje narozeninovou čokoládu. Všichni jej dopředu povzbuzují a rovněž konejší, pokud pod obalem nenajde, co očekává. Bohužel však Karlík nemá to štěstí jako dvě předchozí děti, a tak hon za Zlatým kuponem probíhá dál.

V den Karlíkových narozenin se rodina Bucketových dozvídá, že už zbývá k nalezení pouze jeden jediný kupon. Ten třetí totiž objevila přebornice ve žvýkání, Fialka Garderóbová. Čtvrtý našel chlapec jménem Miky Telekuk, který je známý tím, že veškerý svůj volný čas tráví u televize. Dědeček Pepa věnuje Karlíkovi po jeho narozeninách poslední své tajně uspořené peníze na Wonkovu čokoládu, ale ani ty mu výhru nepřinesou.

Nakonec se však štěstěna přeci jenom obrací i ve prospěch Karlíka a radostnou novinu sděluje všem ostatním členům domácnosti: *„Podívej! Mám ho! Podívej, mami, podívej! Poslední Zlatý kupon! Je můj! Našel jsem na ulici dolar a koupil jsem si dvě čokolády a v té druhé byl Zlatý kupon a najednou se kolem mě natlačila spousta lidí a všichni ho chtěli vidět a pan obchodník mi pomohl z krámu a já celou cestu domů utíkal a teď jsem tady! A tohle je pátý Zlatý kupon, mami, a našel jsem ho já!“* (Dahl, 2018, s. 67) Vzhledem k tomu, že do továrny mají přijít děti za doprovodu dospělých, jde s Karlíkem dědeček Pepa. Ten je totiž z této události nadšený stejně jako Karlík.

V továrně se Karlík seznamuje se čtyřmi dalšími vybranými dětmi, jejich rodiči, a především s majitelem čokoládové továrny, panem Willym Wonkou, který je po celou dobu jejich přítomnosti továrnou provádí s jeho tajemnými zaměstnanci, říkající si Umpa-Lumpové. Během exkurze se postupně začnou projevovat všechny negativní vlastnosti přítomných dětí. Každý z nich za své nevychované chování doplácí a musí opustit nenávratně továrnu. Jediný Karlík se po celou dobu chová slušně, pozorně naslouchá panu Wonkovi a diskutuje pouze tehdy, kdy je vyvolán ke slovu.

Příběh končí tím, že Karlík zůstane na prohlídce sám se svým dědečkem a pan Willy Wonka jej odmění tím nejlepším možným darem – továrnou na čokoládu. Karlík se tak společně se svou početnou rodinou stěhuje do továrny a zároveň tím ukončuje tíživé časy, kterými si rodina musela projít.

4.2 Časoprostor

V díle *Karlík a továrna na čokoládu* používá autor ve vypravování čas minulý. Přítomný čas je užit ve vzájemných promluvách postav. Díky těmto dialogům se může dětský čtenář cítit být do děje více vtáhnut. Ve vypravování jako takovém používá autor chronologický postup.

Když se zaměříme na čas objektivní, nemůžeme s jistotou říct, do jaké doby je příběh zasazen. Víme však, že návštěva pěti vyvolených dětí má trvat pouze „*první den měsíce února. Pouze tohoto a žádného jiného dne, přesně v deset hodin dopoledne.*“ (Dahl, 2018, s. 72) Karlík kupon nalézá den předtím a ostatní děti pár dnů před ním. Z toho důvodu lze vyvodit, že je děj vyprávěn v poměrně krátkém časovém rozpětí.

Příběh se odehrává na dvou místech – Karlíkův domov a Wonkova továrna. Většinu času se však vyskytujeme v prostředí čokoládové továrny, a proto můžeme prostor považovat za konstantní.

Rodina Bucketových žije v malinkém dřevěném domečku, ve kterém se nachází pouze dvě místnosti a z toho jedna postel. Na této posteli spí nejstarší členové domácnosti a Karlík společně se svými rodiči musí pobývat na matracích v kuchyni. Tento prostor není v knize více vykreslen. Pro samotnou představu toho, že rodina žije v nuzných podmínkách to však stačí. Prostředí, na rozdíl od továrny s čokoládou, pochází ze skutečného světa.

Wonkova továrna je jednou z neslavnějších a největších továren široko daleko. „*Vcházelo se do ní obrovskou železnou bránou, obklopovala ji vysoká zeď a za tou zdí chrlily komíny sloupy kouře a ozýval se odtud podivný hukot. A všude kolem dokola, na kilometr od továrních zdí, prostupovala vzduch těžká a silná vůně roztavené čokolády.*“ (Dahl, 2018, s. 16) Uvnitř se však vůně čokolády rozprostírá mnohonásobně více. Jsou zde dlouhé klikaté uličky, které vedou do nejrůznějších místností a prostorných sálů. Některé z nich se nachází i v podzemí. Nejdůležitějším sálem je tzv. Čokoládový sál – „*je to přímo nervové centrum celé továrny, srdce podniku!*“ (Dahl, 2018, s. 88) Podél tohoto sálu se táhne proud čokolády,

vlévající se do velkolepé hnědé řeky, která sahá téměř do všech sálů továrny. V sále se rovněž nachází zelená rozkvetlá louka, na níž jsou rozmanité květy všech možných barev.

V továrně můžeme spatřit např. Ořechový sál, ve kterém veverky louskají vlašské ořechy. Dále třeba sál s televizní čokoládou a především laboratoř, která je nejpodstatnějším prostorem v celé Wonkově továrně: „*Tady se kuchtí a pečou moje netajnější nové vynálezy.*“ (Dahl, 2018, s. 119)

Do všech sálů se lze dostat prostřednictvím velkého skleněného výtahu, který jezdí s cestujícími všemi možnými směry. „*Stěny, strop, podlaha, všecko, všecičko je ze skla, takže krásně vidíte ven.*“ (Dahl, 2018, s. 161) Tento výtah umožňuje Karlíkovi a dědečkovi se dostat zpátky z továrny domů a odstěhovat ostatní členy domácnosti do Wonkovy továrny. Nyní do Karlíkovy továrny na čokoládu.

4.3 Kompozice a jazykové prostředky

Knih *Karlík a továrna na čokoládu* je členěna do třiceti pojmenovaných kapitol, které ve svém názvu odrážejí, o čem s největší pravděpodobností budou – hlavní i vedlejší postavy (*Pan Willy Wonka, Sbohem Fialinko*), prostředí (*Čokoládový sál, Velký skleněný výtah*) apod.

Obecně však můžeme říct, že se kniha skládá ze dvou odlišných částí. První část pojednává o chudobných podmínkách k přežití Karlíka i celého jeho rodiny. Druhá část představuje shledání dětí a rodičů s majitelem velkolepé továrny na čokoládu, panem Willy Wonkou. Od tohoto okamžiku se „*rozehrává svižný děj plný podivuhodných scén, jazykových hříček, nonsensů a absurdit.*“ (Mandys, 2013, s. 139)

Protagonistický titul *Karlík a továrna na čokoládu* informuje čtenáře kromě hlavní postavy také o prostředí, které je v knize zobrazeno. Název literárního díla je jedním z předních údajů, o kterém se recipient z knihy dozvídá. Jde tedy o první informaci, kterou autor čtenáři předkládá a zároveň mu tak poskytuje vhled k jeho porozumění (Všetička, 1992, s. 43).

Kompoziční postup je v chronologický. Autor opět jako u *Matyldy* užívá ve vypravování jazyk spisovný. S jazykem hovorovým se můžeme setkat u některých promluv postav (*žvejda, fakaňáta*). Celkově se však v díle objevují střídme věty a jednoduchá souvětí. Když se zaměříme na věty podle postoje mluvčího, nelze si nevšimnout, že autor často

využívá věty zvolací – „*Jak jsem potěšen! Okouzlen!*“ (Dahl, 2018, s. 82) a rozkazovací – „*Chci si ho vzít s sebou domů! No tak, tati! Dej mi Umpa-Lumpa!*“ (Dahl, 2018, s. 98)

Dialogy postav jsou uvozeny přímou řečí. „*Ale, ale, miláčku,*“ *napomenul ji tatínek.* „*Ale já chci Umpa-Lumpa!*“ *vřískala Veruka.*“ (Dahl, 2018, s. 98)

Z expresivních slov se v textu nejčastěji vyskytují deminutiva, slova zdrobnělá (*staroušci, koláčky, lidičky, kousíček, pomaloučku, holčička*). V díle nalezneme při popisu různých osob, věcí a vlastností četné zastoupení adjektiv a jejich třetí stupeň, superlativ (*nejúžasnější, nejlahodnější, nejtajnější, nejpodivuhodnější, nejsenzačnější, nejfantastičtější, nejnovější, největší, nejbláznivější*).

Postavy v průběhu děje častokrát projevují nad něčím mimořádným údiv. Jejich překvapivou reakci autor zpravidla vyjadřuje za použití citoslovcí (*Hip, hip, hurááááá!, Propánajána! Jééé*).

Z hlediska obrazných pojmenování se v díle *Karlík a továrna na čokoládu* setkáváme často s apoziopézí, tedy nedokončenou výpovědí, např. „*A nikdo... nikdy... nevchází... dovnitř!*“ (Dahl, 2018, s. 24) V tomto případě jde však pouze o chvilkové přerušeni výpovědi, kdy se autor snaží ve čtenáři vyvolat napětí.

Opět je v textu přítomna ironie. Ta, je nejvíce patrná z promluv pana Wonky, který se pousmívá nad tím, jak neukázněné děti rodiče mají. Dále však také ze zpěvu Umpa-Lumpů, kteří si ze všeho dělají legraci. Avšak pokud jde o poukazování špatných vlastností dětí, tak to vždy myslí se vši vážností. Verše těchto písní mají pravidelný rým, aby byly pro dětského čtenáře srozumitelnější a bližší:

P. S. Co se týče kluka Miky Telekuka,

pouhé pomyšlení působí nám muka,

že nezbývá než jen vyčkat,

zdali se mu vrátí výška.

Však pokud ne... ach, pokud ne...

to bude... inu... zlé – osudné... (Dahl, 2018, s. 187)

4.4 Postavy

V této kapitole a následujících podkapitolách budeme pozornost soustředit na protagonistu příběhu, tedy Karlíka a dalším vedlejším postavám, které výrazným způsobem ovlivňují chod děje – rodina Bucketových, Willy Wonka a Umpa-Lumpové. Zlobivé děti – August Gdoule, Veruka Saltini, Fialka Garderóbová a Miky Telekuk nejsou v této kapitole zmíněni, neboť jim je věnována kapitola s názvem *Didaktické aspekty v díle*.

4.4.1 Karlík Bucket

Hlavní postavou je hodný a pokorný chlapec jménem Karlík Bucket, který to v životě nemá úplně jednoduché. Žije sice v rodině, ve které se mu na jedné straně dostává velké množství lásky, ale za to o mnoho méně základních lidských potřeb, konkrétně potravy. Karlík si však nikdy na nic nestěžuje, neporovnává se s ostatními dětmi v jeho věku a zkrátka přijímá svůj život takový, jaký je.

Jediné, co jej místy v hlavě trápí a sužuje je běsnící myšlenka nad čokoládou, kterou dostává od své rodiny pouze jednou do roka. O to horší je pro něj vědomí, že se v blízkosti jejich maličkého dřevěného domku nachází známá továrna na čokoládu. Navzdory těmto okolnostem se však vždy na své narozeniny velmi těší a s čokoládou je schopen vyjít déle než na měsíc.

Zároveň pociťuje nesmírný vděk za to, že s rodiči i prarodiči může vést dlouhé rozpravy o životě a nemít tak pocit, že se nemá komu svěřit. Obzvláště blízký vztah má s dědečkem Pepou, se kterým sdílí stejné nadšení z čokolády. Právě od něj má tu možnost dozvědět se něco více o továrně s čokoládou v jejich okolí.

Jeho život se však vzápětí mění k lepšímu, když nalézá Zlatý kupón a může navštívit onu Wonkovu továrnu na čokoládu. V této továrně se jako jediný z dětí chová disciplinovaně a právem se stává výhercem.

4.4.2 Willy Wonka

„Pan Willy Wonka je ten nejúžasnější, nejfantastičtější, nejmazanější výrobce čokolády, jakého kdy země nosila! Génius!“ (Dahl, 2018, s. 19) V továrně, pojmenované podle něj, vytváří různé výrobky z čokolády a jiné skvělé pamlsky, které s tak velkou oblibou veřejnost nakupuje. Pro společnost je však už léta záhadou, kdo mu s těmito

skvostnými výrobky pomáhá, neboť všechny zaměstnance kdysi dávno vyhodil kvůli vyzrazení jeho tajné receptury na čokoládu.

Později se však dovídáme, že jeho nynějšími zaměstnanci jsou Umpa-Lumpové. Tito trpaslíci jsou ve skutečnosti těmi jedinými, které pan Wonka má. V továrně totiž žije sám, nemá žádnou rodinu ani příbuzné, a proto tak učiní rozhodnutí, že jeho továrnu musí někdo zdědit, aby mohl pokračovat v jeho díle. Dopředu však ví, že novým majitelem musí být nějaké dítě, které se na rozdíl od dospělého rádo učí novým věcem. Z toho důvodu pozve do továrny pět dětí. Ti postupně v továrně poodhalují před ostatními své negativní vlastnosti a jediný Karlík tak důležitou zkouškou prochází a stává se výhercem.

V knize není opomenut ani popis jeho vzhledu a oděvu: *„Na hlavě měl černý cylindr. Na těle sametový fráček překrásné švestkové barvy. Pod ním lahvově zelené kalhoty. Rukavice perlově šedé. A v jedné ruce držel elegantní vycházkovou hůlku se zlatým knoflíkem. Bradu mu pokrýval černý, do špičky přistřížený vous – kozí bradka. A jeho oči – jeho oči byly ty nejveselejší na světě.“* (Dahl, 2018, s. 81)

Pozitivní dojem však dělá celá jeho osobnost. Ke všem lidem v továrně přistupuje se vši úctou a totéž vyžaduje i od svých návštěvníků: *„Všichni jsme tady? Všech pět dětí? Ano! Tak se mi to líbí! A teď pojdte laskavě za mnou! Ale držte se pohromadě! Ať se mi nikdo nezatouláte! Nerad bych někoho z vás ztratil hned na začátku! Ach, to by bylo strašné, milí přátelé!“* (Dahl, 2018, s. 84) Není proto divu, že se mu nelíbí, když jej čtyři zlobivé děti neposlouchají, neberou vážně jeho příkazy a neustále je musí kvůli něčemu napomínat: *„Propánakrále, dítě, přestaň mi už skákat do řeči!“* (Dahl, 2018, s. 169) Nakonec je rád, že se vítězem stává právě Karlík, kterému s velkorysostí nabízí to nejcennější, co kdy v životě měl. Jeho štědrost se však projevuje i tím, že tímto darem nezachráni pouze Karlíka, ale i celou jeho rodinu. Díky panu Wonkovi se tak rodině Bucketových blýská na lepší časy.

4.4.3 Rodina Bucketových

Rodina Bucketových je složena ze sedmi členů domácnosti – tatínek, maminka, rodiče ze strany tatínka, rodiče ze strany maminky a samotný Karlík.

Mohlo by se na první pohled zdát, že tak početnou rodinu, žijící pod jednou střechou, vůbec nic netrápí. Opak je však pravdou. Rodina totiž pochází z chudých poměrů, a tak jejich stravovací návyky jsou naprosto mizerné. Situaci nenapomáhá ani fakt, že jediným zaměstnaným je pouze tatínek, který pracuje ve firmě na zubní pastu. I kdyby však otec

pracoval jako strhaný, nedokázal by celou rodinu zasytit pořádně: „*Jediné, co si mohli dopřát, byl chléb s umělým tukem k snídani, vařené brambory se zelím k obědu a zelná polévka k večeři. Jenom o nedělích se měli trochu lépe. Však se taky na každou neděli nějak těšili! K jídlu měli sice to samé, co ve všední den, ale každý mohl dostat nášup.*“ (Dahl, 2018, s. 13)

Vnější vzhled Karlíkových rodičů není v knize popsán. Autor se detailně nevěnuje ani jejich charakterovým vlastnostem. Postavy totiž v díle vystupují pouze na začátku a na konci, a tak se toho o nich příliš mnoho nedozvídáme. S jistotou však víme, že pro svého syna i staré rodiče chtějí jen to nejlepší. Toho si lze všimnout např. na tom, že prarodiče nechávají spát na jediné posteli, která se v domě nachází. Zároveň si také uvědomují, že je Karlík ve vývinu, a proto se mu snaží přidávat i z vlastních porcí. Velkorysost Karlíkových rodičů můžeme vypočítat i přes jejich tíživou finanční situaci, kdy se snaží alespoň jednou do roka věnovat svému synovi čokoládu k narozeninám. Když se dozvídají, že Karlík kupon pod čokoládou přece jenom nachází, sdílí radost spolu s ním.

Autor však čtenáři předkládá alespoň více základních informací o Karlíkových prarodičích – dědeček Pepa, babička Pepička, dědeček Jiří a babička Jiřinka: „*Všem čtyřem starouškům bylo už přes devadesát let. Byli scvrklí jako sušené švestky a vychrtlí jako kostlivci a celý den, dokud za nimi nepřišel Karlík, proleželi schouleni v jedné posteli, dva a dva na každém konci. Na hlavách měli noční čepce, aby nenastydli, a protože neměli co na práci, většinu času prodřímali.*“ (Dahl, 2018, s. 17) Všechny čtyři rovněž pojí láska ke Karlíkovi, neboť vnukova přítomnost je už to jediné pěkné, co jim na sklonku života ještě zbývá. I oni, stejně jako Karlíkovi rodiče, myslí především na blaho svého jediného vnuka: „*Na nás nezáleží. My jsme už tuze staří, aby si s námi musel někdo dělat starost. Ale dospívající kluk! Ten nesmí takhle hladovat. Začíná vypadat jako kostlivec.*“ (Dahl, 2018, s. 58)

V příběhu se nejvíce vyskytuje nejstarší dědeček Pepa, který toho obvykle přes den příliš nenamluví. Jakmile je však řeč o čokoládě a celé Wonkově továrně, je jak rázem vyměněný. Vnukovi daruje dokonce všechny své poslední našetřené peníze, aby se Karlíkovi splnilo jeho nejtajnější přání. Moc dobře si je však vědom toho, že šance k nalezení kuponu je téměř nulová. Když se Karlíkovi nakonec podaří najít kupon, rodina se shodne na tom, že do továrny s ním půjde dědeček Pepa. Ten si tuto šanci zaslouží ze zbývajících členů nejvíce. Dědečkovi je z takové radostné zprávy najednou ubráno o pár let méně

a s neskryvaným nadšením v očích tuto nevídanou příležitost přijímá. O to šťastnějším člověkem se stává, když se pan Wonka rozhodne předat svou továrnu Karlíkovi.

Rodina Bucketových je nejdříve z výhry Karlíka poměrně v šoku, především pak nejstarší členové domácnosti, kteří razantně prohlašují výrazy jako: „*To radši umřu tady ve své posteli! [...] Nikam se nestěhuju!!*“ (Dahl, 2018, s. 203–204) Jejich obavy jsou však rázem zahnány, neboť zjišťují, že jejich fyziologické potřeby budou jednou provždy natrvalo uspokojeny.

4.4.4 Umpa-Lumpové

Pro Roalda Dahla sloužil k námětu těchto postav s největší pravděpodobností pobyt v Africe, kterému věnuje pozornost ve svém autobiografickém díle s názvem *Sólový let*. Ve východní Africe měl totiž možnost setkat se s domorodými obyvateli, kteří na něj udělali dojem svou pílí a vstřícností (Dahl, 2009, s. 56).

Umpa-Lumpové jsou trpaslíci, které objevil pan Willy Wonka v Africe. Při této návštěvě zjistil, že museli po celou tu dobu pobývat pouze na stromech. Kdyby se totiž vyskytovali na zemi, dříve či později by je zahubilo nějaké zvíře. S jejich stravou to však v pralese nebyla o nic větší sláva. Většinu času se stravovali zelenými housenkami, které jim dvakrát tolik nešli po chuti, ale nic lepšího jim do cesty mnohdy nepřišlo. Stejně jako Karlík toužili i Umpa-Lumpové po jediném, a to po kakaových bobech, „*kteřé rostou na kakaovníku, jsou také tím hlavním, z čeho se dělá čokoláda. Bez kakaových bobů čokoládu neuděláte. Kakaový bob rovná se čokoláda.*“ (Dahl, 2018, s. 97)

Pan Wonka tak nabídnul jejich vůdci klanu alternativu, že když půjdou pracovat k němu do továrny, dostanou kakaových bobů, kolik si jen zámánu. A tak pan Wonka nahradil lidskou sílu, která jej zklamala, těmito malými, leč schopnými trpaslíky.

Nyní tak pracuje ve Wonkově továrně tři tisíce zaměstnanců, kteří se cítí být v nové etapě svého života spokojeni a mile rádi plní příkazy svého zaměstnavatele. Jsou pověstní tím, že pořád tančí, zpívají a často si dělají legraci ze situací, které jim připadají komické. Ačkoliv pan Willy Wonka ostatní návštěvníky továrny nabádá k tomu, aby slova Umpa-Lumpům nebrali vážně, neplatí to tak s jistotou u zlobivých dětí. Toho si lze všimnout např. u jimi vytvořených písniček, které reagují na nevhodné chování všech čtyř dětí v továrně. Každé dítě si tak při odchodu z exkurze pana Wonky musí vyposlechnout krátkou píseň, shrnující jejich charakterové vlastnosti.

Umpa-Lumpové jsou dále typičtí tím, že „*nosí stále ty samé šaty, jako nosili v pralese. Nedají si to vymluvit. Muži, jak sami vidíte, chodí v jeleních kožkách. Ženy nosí sukně z listí a děti vůbec nic. Ty sukně mají každý den nové, z čerstvého listí...*“ (Dahl, 2018, s. 98)

V souvislosti s postavami Umpa-Lumpů byl Roald Dahl v sedmdesátých letech dvacátého století obviněn z rasismu. Byl kritizován za to, že jeho Umpa-Lumpové jsou černí trpaslíci, kteří u něj v továrně pracují za kakaové boby a dobrovolně přistupují k tomu, že jsou Wonkovými pokusnými králíky. Roald Dahl se k takovému nařčení vyjádřil následujícím způsobem: „*Viděl jsem je jako okouzující bytosti, zatímco bílé děti jsem považoval za nepříjemné. Neměl jsem tušení, že moje vyobrazení Umpa-Lumpů vyzní rasisticky. Po vyslechnutí kritiky jsem dospěl k názoru, že s nimi souhlasím, a proto jsem knihu přepracoval.*“⁴

4.5 Motiv čokolády

Silným autobiografickým rysem je motiv čokolády. Ten se odráží např. i v díle s názvem *Jakub a obří broskev*. V knize *Karlík a továrna na čokoládu* je však patrný nejvíce. Autor při tvorbě této publikace vycházel, jak již bylo řečeno výše, ze vzpomínek ze školních let. Lásku k čokoládě zobrazil především u postav – Karlíka, Willyho Wonky, dědečka Pepy, ale i nenasytného Augusta Gdouleho. Díky čokoládě se na rodinu Bucketových usměje převeliké štěstí, Willy Wonka má možnost předat svůj čokoládový ráj někomu jinému a neposlušné děti dostanou prostřednictvím čokolády a dalších cukrovinek za vyučenou.

Zejména u Karlíka Bucketa si můžeme všimnout silně autobiografických rysů autora. Roald Dahl totiž ve své sbírce *Kluk, příběhy z dětství* vzpomíná na cesty do školy, kdy měl možnost se svými spolužáky spatřovat výlohy s nejrůznějšími cukrovinkami: „*Cestou do školy a zpět jsme míjeli cukrářství. Vlastně ne, nikdy jsme ho jen tak neminuli. Pokaždé jsme se před ním zastavili a nakukovali do malé výlohy, kde jsme obdivovali velké skleněné dózy*

⁴ HOWARD, Kristine. *Charlie and the Political-Correctness Factory* [online]. [cit. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://www.roalddahlfans.com/about-dahl/criticism-and-analysis/charlie-and-the-political-correctness-factory/>

plné pruhovaných pepermintových a větrových bonbónů i bonbónů, které chutnaly po jahodách.“ (Dahl, 2018, s. 31) Tutéž zkušenost promítl u postavy Karlíka, který cestou do školy dělával to stejné. Lze z toho usoudit, že takový prožitek musel být pro autora velmi emotivní: *„Každé ráno po cestě do školy vídal Karlík ve výkladních skříních celé hromady čokolády. Vždycky se u takového výkladu zastavil, přitiskl nos na sklo a díval se a díval, ústa plná slin.*“ (Dahl, 2018, s. 14)

4.6 Didaktické aspekty v díle

Roald Dahl se v knize *Karlík a továrna na čokoládu* vyjadřuje k tomu, jakým způsobem by měly být děti vychovávány, aby snáze rozpoznaly, co se v životě sluší a patří. Tuto myšlenku autor dětskému čtenáři předkládá v podobě rozmazlených a drzých dětí (Treglown, 1994, s. 115).

Řeřichová (1996, s. 55) dodává, že jsou děti za své nekalé činy náležitě potrestány. Zároveň jim autor v knize, na rozdíl od rodičů, neodepírá určitou možnost k nápravě svého chování. K rodičům tímto způsobem nepřistupuje, neboť dospělé jedince převychovat příliš nelze. Považuje je tak za největší viníky, kteří musí nést následky za to, jaké děti si vychovaly. Tohoto aspektu si lze nejvíce všimnout u dívky Veruky Saltini: *„Tak kdo ji zkazil, dámy a páni? Kdo spěchal vyplnit kdejaké její přání? Tak kdo si vychoval tohohle rozmazlece? [...] Není třeba dlouho pátrat, hříšníci jsou tady! Zkrátka je to... (je to smutná novinka) – je to... sám papínek a matinka.*“ (Dahl, 2018, s. 159)

Výchovného aspektu si také všímá Mandys (2013, s. 139), který říká, že ačkoliv za výchovu těchto nevychovaných jedinců mohou jejich rodiče, tak skutečným představitelem zla jsou opravdu děti samotné. Tato skutečnost je poměrně nevídaná ve srovnání s jinými příběhy, vycházející touto dobou. Děti jsou za své chování patřičně pokárání a z továrny vychází živí, ale s určitými doživotními následky. Pouze správně vychovaný Karlík odchází z továrny bez jakéhokoliv poskvrnění.

Autor tak v knize zobrazuje čtyři negativní vlastnosti dětí, přičemž všechny z nich pojí neukázněnost, konkrétně neuposlechnutí příkazu dospělého. Např. August Gdoule je vyobrazením nenasytnosti. Dahl tak díky této postavě dětskému čtenáři předkládá, že přejídání není zdravé a může člověku spíše uškodit. Další postavou je Fialka Garderóbová. U této postavy autor zachycuje drzou dívku, která nerespektuje slova dospělého a nad svou výchovou rozhoduje převážně ona sama: *„Maminka říká, že se pro slečnu nehodí, aby od*

rána do večera žvýkala gumu, že je to ošklivé, když pořád melu čelistma, ale já s ní nesouhlasím. Ostatně ona mě nemá co kritizovat, když to chcete vědět.“ (Dahl, 2018, s. 46)

Veruka Saltiny pro změnu ztělesňuje nezvladatelnou a umanutou dívku, která se staví za každou cenu na hlavu, pokud nedocílí svého. Prostřednictvím postavy jménem Miky Telekuk se Roald Dahl vymezuje vůči patologické závislosti dětí a mládeže na televizi. Podle autora jim televize zatemňuje mysl, což má za následek neschopnost kriticky přemýšlet a vnímat reálný svět kolem sebe. Místo toho nabádá děti k tomu, aby více četly a upřednostnily tak příběhy, které jim mohou něco smysluplného nabídnout.

To, že dětem televize škodí, zobrazuje např. u pana Wonky, jehož postoj k televizi je následující: *„Já osobně televizi nemám rád. Myslím, že v malých dávkách neškodí, ale užívat ji v malých dávkách, to zřejmě děti nedokáží. Nejradši by před ní seděly od rána do večera a civěly a civěly...“* (Dahl, 2018, s. 169–170)

Dětský čtenář má tak možnost sledovat vývoj všech čtyř dětí a již v průběhu čtení usoudit, zdali je jejich chování vhodné. V závěru každého provinění onoho dítěte následuje píseň Umpa-Lumpů, která jednak jejich charakterové vlastnosti shrne, ale hlavně nabízí recipientovi jisté ponaučení.

Naproti tomu autor v knize předkládá dětskému čtenáři výchovu rodičů, kteří sice nemají peníze na rozdávání, ale na druhou stranu se ze svého dítěte snaží vychovat dobrého člověka. Toho si lze všimnout například v situaci, kdy rodiče nevědí, jestli Karlík kupon objeví. Dopředu se mu snaží šetrným způsobem vysvětlit, že některé věci nemusejí v životě dopadnout tak, jak by si je on sám představoval: *„Nesmíš být moc zklamáný, broučku, když pod obalem nenajdeš to, co bys tam tak rád našel.“* (Dahl, 2018, s. 42)

5 ANALÝZA A INTERPRETACE DÍLA JAKUB A OBŘÍ BROSKEV

Knihu *Jakub a obří broskev* ilustroval Quentin Blake. Anglický originál *James and the Giant Peach* vydalo nakladatelství HarperCollins v Londýně v roce 1961. Do českého jazyka ji přeložili Jaroslav Kořán a Pavel Šrut. Analyzovaná publikace má 168 stran rozdělených do třiceti devíti krátkých číslovaných kapitol. Vydala ji Euromedia Group, a. s., v edici Pikola v Praze v roce 2018 jako třetí vydání. Autor uvádí, že je kniha vhodná pro čtenáře od sedmi let. Věnoval ji svým dvěma dcerám Olivii a Tesse.

V rozhovoru roku 1988, tedy dva roky před svou smrtí, byl Roald Dahl dotázán na to, co se stalo jeho určujícím námětem pro knihu *Jakub a obří broskev*. Autor v tomto rozhovoru odpověděl: „*Byl jsem fascinovaný myšlenkou, že u spousty jabloní a ovocných stromů lze přes léto u jejich plodů vypořádat, jak se zvětšují a zvětšují. Přišlo mi to, jako dobrý nápad – co by se mohlo stát, kdyby plod nepřestal růst? Z toho důvodu jsem přemýšlel, jaké ovoce bych mohl ve svém příběhu použít. Rozhodoval jsem se mezi jablkem, hruškou, švestkou a broskví. Broskev je poněkud půvabné ovoce. Je pěkná, velká a měkká. Můžete uvnitř vidět její pecku a s tou si hrát. Tímto způsobem příběh započal.*“⁵

5.1 Děj knihy

Knihu vypráví o chlapci jménem Jakub Tamtudy, který žije se svými milujícími rodiči v domě na anglickém pobřeží. Jednoho dne však při cestě na nákup sežere rodiče utečený nosorožec ze zoo a z chlapce se stává opuštěný sirotek bez domova. Jakub tak musí ze dne na den odjet ke svým dvěma tetám, tetě Bečkové a tetě Brčkové, aby se o něj postaraly. V ten moment však přichází pro Jakuba velmi zlé časy.

Jakub je v domácnosti svých tet pouze velkou překážkou. Za každou hloupost dostane výprask a nikdy se od nich nedočká žádného vlídného slova. Každý den tak smutně sedává u okna svého pokoje a mlčky si z dálky prohlíží dům, ve kterém byl kdysi šťastný se svými rodiči.

Jednoho večera, když je Jakub vysílený z těžké práce na zahradě, kterou mu nemilosrdné tety uložily, vyjde zpoza rododendronu starý plešatý dědeček o holi. Daruje Jakubovi bílý pytlík plný jakýchsi podivných zelených krystalků a poradí mu, aby tyto

⁵ Zita, Roald Dahl. In: *Lemuria Bookstore Blog*. [online]. 22.4.2010 [cit. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://lemuriablog.com/roald-dahl/>

krystalky vysypal do velkého džbánu plného vody a přidal k nim deset vlastních vlasů. Voda začne divoce bublat a pěnit, a to je ten okamžik, kdy ji Jakub musí vypít. Pak se začnou dít kouzelné a pohádkové věci. Jakub tak spěchá do kuchyně, aby dědečkovy pokyny splnil, ale upadne a vysype celý pytlík do trávy. Krystalky se jako zázrakem začnou zavrtávat do země a Jakobovi zůstanou oči jen pro pláč. Vzpomene si totiž, že mu dědeček řekl: „*Koho potkají jako prvního, nechť je to brouk, moucha, zvíře nebo strom, tomu se dostane plného dobrodiní jejich kouzelné moci!*“ (Dahl, 2018, s. 23)

Slibovaný zázrak na sebe nenechá dlouho čekat. Stará broskvoň, pod kterou Jakub krystalky vysypal, najednou urodí jednoho dne krásnou šťavnatou broskev přímo na svém vrcholku. Broskev však postupně neustále zvětšuje, až nabude rozměrů malého domku.

Jakubovy tety se snaží nejdříve na broskvi vydělat co nejvíc peněz, ale to jim nevydrží příliš dlouho. Chlapec totiž zničehonic objeví v broskvi díru, vlezte do ní a tunelem se dostane až k obří pecce. Za jejími dveřmi se začíná pro Jakuba objevovat naděje na lepší zítřky.

Uvnitř pecky nalézá nové hmyzí přátele – děda Konipas, slečna Pavoučková, Beruška s devíti tečkami, Stonožník, který má ve skutečnosti jen dvaatřicet nohou, slepý Žížalák, líný Hedvábník a nesmělá Světluška. Chlapec se od nich dozvídá, že oné velikosti nabyli až poté, co snědli zelené krystalky, které rozsypal. Tato na první pohled nesourodá skupina se rozhodne vydat za dobrodružstvím a se vši silou rozhoupe broskev, která se začne valit po zahradě. Ze zlých tet udělá dokonce dvě placky, prorazí plot a šílenou rychlostí se valí z kopce, až zastaví na širém moři. Přesně na tom, o kterém Jakub snil v ty dlouhé dny, kdy byl zamčený ve svém pokoji. Hmyz se cítí v tuto chvíli nejdříve vystrašen, že na moři zemře hlady, žízni, nebo že se utopí. Jakub si však postupně od nich získává větší důvěru, a nakonec se stane jejich vůdcem, který své přátele uklidní a každou situaci zdárně vyřeší. Vždy však požaduje, aby se zapojili do práce všichni členové posádky.

Nejdříve na širém moři bojují se žraloky, kteří se snaží broskev napadnout a ohlodávat ji. Když se zdá, že je nebezpečí zažehnáno, přepadne Stonožník přes okraj broskve a zřítí se do moře. Jakub je opět ten, kdo díky své bystré hlavě a rychlému plánu, dokáže Stonožníka zachránit. Nejhorší okamžiky však připravuje cestovatelům noc, kdy rackové táhnou obří broskev oblohou, až narazí na Mračňáky – obrovské tvory, kteří vyrábí na mracích kroupy a hází je dolů na lidi. Vzápětí se strhne bouře a prudký liják.

Brzy se začne rozednívat a cestovatelé si s úžasem všimnou, že se pod nimi rozkládá pevnina posetá mrakodrapy. Přes noc totiž přeletěli celý Atlantický oceán a dostali se do Ameriky, konkrétně do New Yorku. Zde však způsobují obrovskou paniku. Lidé jsou přesvědčeni, že nad jejich městem visí největší bomba, jakou lidstvo kdy vidělo a že může každou chvíli vybuchnout. Někteří stihnou prchnout do úkrytů, jiní jsou příliš fascinováni tou podívanou a zůstanou stát na ulici. V pohotovosti jsou také všechny bezpečnostní a zpravodajské služby. Obyvatelé obří broskve chtějí postupně přestřihávat jedno lano po druhém, aby pomalu přistáli na zemi, ale jejich plán jim překazí letadlo, které přeletí těsně nad nimi a přetrhá jim všechna lana naráz. Broskev se řítí k zemi a napíchně se na špičatou střechu Empire State Building – nejvyšší newyorské budovy.

Policisté a hasiči jsou nejprve přesvědčeni, že obří hmyz pochází z planety Marsu a že se jedná o mimořádně nebezpečné mimozemšťany. Jakub jim však vše brzy vysvětlí a začnou oslavy. Broskev je naložena na nákladňák a za ním se utvoří kolona aut s nejvýznamnějšími osobnostmi města. K broskvi se sbíhají děti a prosí Jakuba, aby mohly ochutnat. Nakonec broskev sní deset tisíc dětí. Jakub je celý šťastný, protože už ani nedoufal, že by někdy mohl vidět tolik dětí pohromadě.

Příběh končí tím, že každý člen podivné posádky se v New Yorku uplatní: „*Ze Stonožníka se stal náměstek obchodního ředitele prvotřídní obuvnické firmy. Žížaláka s jeho rozkošně růžovou pletí zaměstnala společnost vyrábějící dámské pleťové krémy, aby jí dělal reklamu v televizi. Hedvábník a slečna Pavoučková se přeškolili na tkaní nylonových vláken, založili společně továrnu a vyrábějí lana pro provazochodce. Světluška se stala ohněm na pochodni sochy Svobody, čímž město uspoří každý rok ohromný účet za elektřinu. Děda Konipas se stal členem Newyorské filharmonie a patří k jejím nejobdivovanějším sólistům. Beruška, po celý život pronásledovaná strachem, že jí shoří dům a přijde o děti, se provdala za náčelníka hasičů a žije ve šťastném manželství.*“ (Dahl, 2018, s. 162–163) Obří pecka je nakonec vystavena v Central Parku a bydlí v ní Jakub Tamtudy, který sepsal svůj příběh právě do této knihy.

5.2 Časoprostor

Autor používá ve vypravování příběhu čas minulý. Přítomný čas se objevuje pouze v promluvách postav. Zároveň popisuje události v postupném časovém sledu, z toho důvodu

můžeme hovořit o chronologické posloupnosti. Pokud se zaměříme na čas objektivní, zjišťujeme, že děj knihy probíhá během dvou dnů a jedné noci na trase Londýn – New York.

Příběh jako takový se na začátku díla odehrává v reálném prostředí, v domě a na zahradě Jakubových zlých tet. Hlavní zápletka je však situovaná do prostoru nad Atlantickým oceánem uvnitř obří broskve a její pecky. Broskev zobrazuje místo plné fantazie, ve kterém Jakub zažívá společně s dalšími kamarády řadu dobrodružných zážitků.

V úvodu knihy se čtenář dozvídá, že Jakub žije se svými tetami v jižní Anglii na vrcholku jednoho kopce v polorozpadlém domě. Zahrada tohoto domu je rozlohou sice prostorná, ale kromě broskvoně a pár rododendronů zde není vůbec nic. Jakub si na zahradě nemůže ani hrát, protože na ní nejsou k dispozici žádné dětské atrakce.

Broskev, až na svoji neobvyklou velikost, splňuje na první pohled základní aspekty každé jiné broskve – měkká, šťavnatá a chlupatá. Vnitřek broskve se však tomuto ovoci z každodenního světa nepodobá. Je tam dlouhý tunel, kterým se táhne její svěží vůně a všechno je na pohmat lepkavé a mokré. Pecka této broskve je „*rozhodně ze dřeva, až na to, že byla značně drsná a protkaná hlubokými rýhami.*“ (Dahl, 2018, s. 40) V její stěně jsou malá dvířka, za kterými nějaký čas přežívá Jakub se svými přáteli. Broskev tyto postavy dopraví v závěru příběhu až do města New York, ve kterém se samotná pecka broskve stává v Central Parku známým a navštěvovaným památníkem. Kromě toho se však natrvalo stane sídlem a domovem nyní již úspěšného a oblíbeného Jakuba.

5.3 Kompozice a jazykové prostředky

Protagonistický titul *Jakub a obří broskev* se skládá z devětatřiceti bezejmenných kapitol, které na sebe průběžně v ději navazují. Časová posloupnost je dodržena, a proto hovoříme o chronologickém kompozičním postupu.

Už ze samotného názvu lze vyvodit, co se v díle bude odehrávat. Z toho důvodu ji můžeme rozdělit na dvě části. První část, tedy zhruba čtvrtina knihy, shrnuje Jakubův nešťastný život po boku jeho tet. V tomto případě se vyskytujeme v reálném prostředí. Druhá část, ta rozsáhlejší, předkládá čtenáři Jakubův šťastný život ve společnosti jeho nových hmyzích přátel. V této části se nacházíme ve světě fantazie, ve kterém je všechno možné.

Vypravování je po celou dobu čtenáři poskytnuto v er-formě. V samotném závěru díla se však Dahl obrací směrem k recipientovi a promlouvá k němu. Dělá to proto, aby s ním navázal kontakt a více jej vtáhnul do aktuální atmosféry: „*Stačí, abyste přišli v kterýkoli den v týdnu a zakleпали na dveře. Dveře jsou pro vás vždycky otevřené a pokaždé budete pozváni dovnitř a uvidíte na vlastní oči slavný pokoj, v němž se Jakub seznámil se svými přáteli.*“ (Dahl, 2018, s. 163)

Autor se vyjadřuje u všech kladných postav spisovně. Hovorový jazyk můžeme nalézt v promluvách postav záporných – teta Bečková a teta Brčková: „*Hej, ty tam! Vrať se! Nezaplatis!*“ (Dahl, 2018, s. 34) Roald Dahl se tak snaží poukázat na to, které postavy jsou vzdělané a mají určité vychování a které jsou naopak hloupé, což má za následek způsob jejich vyjadřování. Objevují se zde i např. knižní výrazy (*bytost, takřka*).

V textu se opět vyskytují, jako u předchozích zmíněných děl, věty podle postoje mluvčího. Zvolací věty vyvolávají v knize pocity úžasu a obdivu: „*To je krása! radovali se. „Báječný pocit!“ [...] „Páni, tomu říkám cestování!“*“ (Dahl, 2018, s. 93) Tytéž pocity vzbuzují citoslovce (*Ach, Jé, Ouch!, Hurá!*). Věty rozkazovací jsou nejčastěji používány v promluvách Jakobových tet, které nedělají nic jiného, než že mu vyhrožují a ukládají nesmyslnou práci: „*Mazej! ječely tety. „A nevracej se, dokud ten svinčík neuklidíš.*“ (Dahl, 2018, s. 35) Z těchto příkladů je patrné, že autor uvozuje přímou řeč postav do uvozovek.

Z hlediska slovních druhů se v knize *Jakub a obří broskev* nejčastěji setkáváme při popisu děje s verby, konkrétně s dějovými verby, které vyjadřují nějakou činnost (*plavili, pištěli, vběhli*).

Roald Dahl se však předně vyznačuje užíváním expresivních výrazů, ať už se jedná o slova zdobnělá, deminutiva (*mládeneček, pomaloučku, tichouče, loužičky*) nebo slova hanlivá, pejorativa (*mizera, syčák, spratek, skrček, všivák*). Za autorovi neologismy můžeme považovat příjmení některých postav, např. *Bečková* i *Brčková* mohou ve čtenáři evokovat jejich typický vzhled, kterým se vyznačují. Zároveň si Dahl rád hraje se slovy a pro výrazy, která jsou jasně rodu ženského, snadno vytvoří jméno pro rod mužský (*Žízalák*) a naopak (*Slečna Pavoučková*). Příjmení protagonisty příběhu (*Jakub Tamtudy*) může značit jeho celoživotní putování. V útlém věku žije se svými rodiči v Anglii, později s tetami, a nakonec cestuje prostřednictvím broskve křížem krážem, až se dostane do New Yorku, kde také úspěšně zakotví.

V díle se vyskytují jazykové prostředky, které se vyznačují přenášením významu. Z těchto prostředků lze nejčastěji hovořit o personifikaci. Jde o druh metafory, který je schopen přenést vlastnosti živých bytostí na předměty neživé (Petrů, 2000, s. 110–111). V tomto ohledu přenáší autor vlastnosti lidí na hmyz, který se posléze chová a hovoří jako člověk: „*Chováš se jako hulvát a pořád jen každého urážíš. Měl by ses Kubovi okamžitě omluvit.*“ (Dahl, 2018, s. 103)

Z figur je pro Dahla typická gradace neboli stupňování: „*A v tu chvíli se udála příhoda, kterou jsem nazval podivnou, a která vedla k tolika dalším, ještě mnohem podivnějším.*“ (Dahl, 2018, s. 16). Figury jsou obvykle příznačné tím, že u nich dochází k hromadění hlásek, slov nebo vět (Petrů, 2000, s. 114).

5.4 Postavy

V této kapitole a následujících podkapitolách se zaměříme na charakteristiku hlavní postavy – Jakuba. Dále poté na postavy vedlejší, které v ději hrají zásadní roli – tety Bečková a Brčková, hmyzí přátelé.

Dalo by se říct, že všechny vedlejší postavy představují podle Petrů (2000, s. 26) typ osudové postavy, jak již bylo řečeno výše, které nějakým způsobem ovlivní vývoj jiné postavy. Tety Bečková a Brčková ovlivňují Jakuba v negativním slova smyslu, kdežto hmyzí kamarádi v té nejlepší možné míře.

5.4.1 Jakub Tamtudy

Hlavní postavou je chlapec Jakub Tamtudy, který do svých čtyř let žije klidný a spokojený život se svými milujícími rodiči a prožívá krásné dětství jako téměř všichni okolní vrstevníci. Jeho život se však záhy mění k horšímu poté, co jeho rodiče zahynou a on se musí přestěhovat ke svým zlým a krutým tetám. Jakub je tak vystaven domácímu násilí, tvrdé práci a šikaně, které nemají konce: „*A hrozily mu strašlivými tresty, jako že ho na celý týden zavřou do sklepa plného krys, jestli se opováží přelézt přes plot.*“ (Dahl, 2018, s. 10) I přesto, že se s Jakubem zachází jako s kusem hadru, je z něj vychovaný slušný a hodný člověk. O to víc je obdivuhodné, že on, na rozdíl od jeho tet, s nimi jedná se vsí úctou a nikdy se vůči nim neohradí. Ba naopak se o všechno musí prosit a vlídně děkovat.

Chlapec si však bezděky na tento život zvyká a snaží se smířit i s tím, že jeho pokoj vypadá jako vězeňská cela, ve které se nenachází žádné dětské hračky ani nic podobného,

co by dítě v jeho věku dokázalo uspokojit. Není schopen se však ztotožnit s tím, že si nemůže hrát venku s ostatními dětmi a pocítit alespoň na malou chvíli stav svobody. Místo toho musí být zavřený doma a plnit poslušně všechny nesmyslné příkazy, které si tety usmyslí. Není proto divu, že častokrát s pláčem vzpomíná na dávné časy, které jsou nenávratně pryč a je „*pořád smutnější a smutnější, a pořád opuštěnější a opuštěnější.*“ (Dahl, 2018, s. 11)

Jakubův život se však mění k lepšímu, když postupně poznává všechny hmyz, vyskytující se v broskvi a její pecce. Najednou vnímá, že jeho přítomnost někomu dělá radost a že má s kým sdílet všechny příjemné i nepříjemné zážitky, které je na cestě broskví potkávají. „*Jeho noví přátelé se mu už začínali zamlouvat. Nebyli tak hrozní, jak vypadali. Vlastně nebyli vůbec hrozní. Navzdory všemu křiku a škorpení byli nevidaně hodní a laskaví.*“ (Dahl, 2018, s. 52)

V závěru díla se Jakub stává jedním z nešťastnějších a nejspokojenějších chlapců na světě. Nejenomže v pecce nalézá svůj vysněný domov, ale především mu jeho hmyzí kamarádi nahrazují druhou rodinu, kterou už málem nikdy nenašel.

5.4.2 Tety Bečková a Brčková

Jakubovy tety – Bečková a Brčková, představují v knize vedlejší postavy, které výrazným způsobem ovlivňují dětství, v negativním slova smyslu, hlavního hrdiny. Jsou to zlé, nenávistné a sobecké ženy, které Jakuba zneužívají pro tvrdou práci a mlátí jej za každou maličkost. Zároveň jej nikdy neoslovují jménem, ale pouze nadávkami, které jim zrovna přijdou do cesty: „*Zpráskám tě později, až nebude takový vedro,*“ řekla. „*A teď mi táhni z očí, škaředý červe! Chci mít klid.*“ (Dahl, 2018, s. 16)

Tyto ženy mají rády pouze samy sebe a nikoho jiného. A ačkoliv je jejich vzhled stejně tak odpudivý, jako jejich povaha, mají sebevědomí na rozdávání. Obvykle se totiž stává, že se navzájem dohadují, která z nich je pohlednější, úspěšnější a má šanci na větší počet milenců. Kdyby však jedno z toho byla pravda, ani jedna by teď nevedla takový omezený život. Místo toho si své komplexy řeší na Jakobovi a všechnu zlost směřují neoprávněně k němu.

Autor v knize detailně zachycuje pro čtenářovu představivost jejich vnější vzhled: „*Teta Bečková byla ohromně tlustá a hrozně malá. Měla drobná prasečí očka, pokleslá ústa a takové ty bílé těstovité tváře, co vypadají jako vařené. Byla jako obrovská bílá rozčvachtaná převařená zelná hlávka. Naproti tomu teta Brčková byla hubená, vysoká*

a kostnatá a nosila brýle s kovovými obroučkami, přidržené na nose skřipcem. Měla vřeštivý hlas a dlouhé, vlhké a úzké rty, a když se rozčílila nebo rozzlobila, prskala kolem sebe kapičky slin.“ (Dahl, 2018, s. 13)

Když se na jejich zahradě objeví broskev o velikosti jako dům, nejprve nemohou uvěřit vlastním očím, ale brzy se vzpamatují a vymyslí plán, jak vydělat spoustu peněz, a přitom nehnout ani prstem. Rozhodnou se vybírat vstupné od turistů, novinářů, fotografů a reportérů a ani trochu se u tohoto počínání necítí provinile. Jejich chamtivost však netrvá věčně. Jakub společně s jeho hmyzími kamarády vyrazí zážitkům naproti a při samotném rozjezdu je mohutná broskev zavalí. Autor v tomto okamžiku velmi šetrným způsobem čtenáři naznačuje smrt tety Bečkové a tety Brčkové. Zároveň dává recipientovi najevo, že zlo je konečně překonáno: *„Křuplo to. A bylo ticho. Broskev se valila dál. A v její stopě ležely teta Bečková a teta Brčková, zažehlené do trávy, placaté a tenké jako dvě příšery vystřižené z obrázkové knížky.*“ (Dahl, 2018, s. 59)

5.4.3 Hmyzí přátelé

Jakubovými nejbližšími přáteli je hmyz, který je díky rozsypaným zeleným krystalkům stejně veliký jako Jakub sám. Hmyz se skládá ze sedmi postav – děda Konipas, slečna Pavoučková, Stonožník, Žížalák, Hedvábník, Světluška a Beruška.

Když se Jakub s nimi seznamuje, všichni jej uklidňují, že nemají v sebemenším plánu jej sníst nebo jakkoliv ublížit. Automaticky ho zároveň uklidňují, že všichni na něj netrpělivě čekali a nemohli se dočkat až jej konečně spatří: *„Teď jsi jeden z nás, copak to nechápeš? Jsi člen posádky. Jsme všichni na jedné lodi.*“ (Dahl, 2018, s. 44)

Stonožník je optimista, který si rád ze všeho tropí legraci. Neustále opakuje, že má sto nohou, ale ve skutečnosti jich má pouze dvaadváct. *„Jakubovi se Stonožník začínal líbit. Byl to očividně rošťák, ale byla to milá změna slyšet zase něčí smích.*“ (Dahl, 2018, s. 48) Dle Jakubových slov: *„je tak laskavý a jemný (ač rozměry má obří)*“ (Dahl, 2018, s. 152)

Opakem Stonožníka je Žížalák, který je věčný pesimista. Není to však z toho důvodu, že je slepý, ale tím, že se málokdy umí z něčeho radovat. Většinou maluje na zeď ty nejhorší možné scénáře, a to i přesto, že jej zrovna nic netrápí: *„Libuje si v neštěstích. Nestojí o to být šťastný. Je šťastný, jen když má trudnomyslnou náladu.*“ (Dahl, 2018, s. 70) Někdy kvůli své povaze si se Stonožníkem příliš nerozumí. Jinak jde však o hodnou a nikterak neškodnou

postavu. Svou odvážnou povahu prokáže ostatním členům posádky ve chvíli, kdy se obětuje jako návnada pro racky. V ten moment se slítne hejno racků a vznese broskev z moře. Přátelé, včetně Žižaláka, jsou vymaněni ze spárů žraloků a putují vstříc za dalším dobrodružstvím.

Děda Konipas je nejstarší ze všech ostatních přítomných. Jde o líbezného muzikanta, jehož největším koníčkem je hraní na housle. Dle Jakobových slov: „*A děda Konipas zná písně, co vás zmámí, vážení pánové a dámy! Stačí jen říct – a fidlá, fidlá, hraje svou píseň odzadu i zprostředka a zkraje.*“ (Dahl, 2018, s. 154)

Další postavou je Světluška, která pravidelně visí hlavou dolů na stropě pecky a osvětluje zeleným světlem ostatní místnost, aby na sebe všichni pořádně viděli. Světluška je velmi tichá a nevýrazná. V knize se příliš neprojevuje, je nesmělá a většinu dne prospí.

Stejným způsobem se toho čtenář příliš nedozvídá ani o Hedvábníkovi, který je celý den zalezlý uvnitř pecky, nikam nechodí a jenom spí. Než vykoná nějakou činnost, tak uběhne spousta drahocenného času. Jakub jej však považuje za velmi schopného člena: „*I královnu ze Sáby by potěšilo jeho hedvábí, a kdybyste prošli celý svět z Benátek do Číny a zpět, nikde nespátríte, páni, hedvábí vhodné ke srovnání.*“ (Dahl, 2018, s. 158)

Slečna Pavoučková je velmi laskavou a přívětivou postavou. Je pro ni důležité, aby všichni zúčastnění měli v pecce kde spát, a proto pro každého z nich utká postel. Společnými silami s Hedvábníkem vytvoří lana, aby je Jakub mohl rackům přehodit kolem krku.

Beruška je tou nejhodnější a nejmírumilovnější Jakobovou přítelkyní. Hned při seznámení se snaží Jakuba přesvědčit, že pro něj bude lepší, když s nimi v broskvi odjede daleko od jeho zlých tet. Chce, aby pochopil, že všude jinde a s kýmkoliv jiným mu na světě bude líp. Jakub si moc dobře uvědomuje, že se o něj Beruška od začátku stará jako o svého vlastního syna: „*Ví, co je přátelství a laskavost a láska, byla mi útěchou i potěšením na cestě.*“ (Dahl, 2018, s. 157)

5.5 Didaktické aspekty v díle

Výchovné aspekty můžeme nalézt i v poslední analyzované knize. Roald Dahl opět klade důraz na vzdělávací složku. Tentokrát se na ni snaží poukázat přímo prostřednictvím četby. Jde mu tak o to, aby čtenář pochopil, že řadu zajímavých informací může čerpat i ze samotné beletrie.

Autor ve stejnojmenném díle představuje čtenáři sedm odlišných druhů hmyzu. Některé z nich mohou být pro společnost prospěšné a jiné naopak škodlivé. Čtenář se zároveň může dozvědět, které informace, kolující ve společnosti, jsou klamné a které naopak pravdivé. Mezi ty matoucí patří například skutečnost, že množství teček na beruškách nepoukazuje na to, jak je beruška stará. Ve skutečnosti to je tak, že „*počet teček u berušky prostě ukazuje, do které rodinné větve patří.*“ (Dahl, 2018, s. 105) Beruška v tomto díle spadá mezi berušky devítitečné. Existují však i berušky dvojtečné – „*jsou velice rozšířené – a taky velice nevychované [...] A pak jsou ještě pětitečné berušky. Ty jsou hezčí než dvojtečné, i když na chuť jsou přespříliš šťavnaté.*“ (Dahl, 2018, s. 105)

Roald Dahl dětskému čtenáři rovněž připomíná, že s každým živočichem bychom měli zacházet hezky a šetrně. Slečna Pavoučnice si v příběhu stěžuje, že ji nikdo nemá rád, a přitom do svých sítí chytá pro lidstvo už řadu let všechny komáry a mouchy. Autor poukazuje na to, že zabití pavouka může lidem přinést v životě nějaké neštěstí: „*Proto vás jejím jménem prosím: Třebaže se někdy vylekáte její vizáže, opakujte si aspoň stokrát denně: ,Nezabiju už nikdy pavouka, počkám, až si svou nitku dosouká, a pak mu řádně, ale neprodleně ustelu v koutě u dveří a pozvu i pár mušek, až má večeri a vůbec, ať si u nás žije!*““ (Dahl, 2018, s. 156)

Za prospěšný hmyz se řadí především žížaly, které pomáhají farmářům kypřit půdu. Díky tomu na ní dobře rostou rostliny – „*Jsme nezbytní. Jsme životně důležití. Takže je docela přirozené, že nás farmáři milují.*“ (Dahl, 2018, s. 104) Mezi škůdce spadají stonožky. Celkově autor usiluje o to, aby dětský čtenář získal pozitivní přístup k hmyzu a zamyslel se nad tím, jakou úlohu může ve společnosti plnit.

Rovněž nenásilnou formou předkládá recipientovi tematiku smrti v kontextu Jakubových rodičů a jeho nemilosrdných tet. Dětský čtenář si tak může uvědomit, že smrt je nedílnou součástí života. Autor ji zobrazuje velmi šetrně s ohledem na jejich věk: „*Oba je zčistajasna sežral (a to prosím za bílého dne a na rušné ulici) ohromný rozzuřený nosorožec [...] Jistě si umíte představit, že to byl pro ty hodné rodiče ohavný zážitek. Časem se však ukázalo, že pro Jakuba to bylo ještě ohavnější než pro ně. Jejich problémy byly rázem tytam.*“ (Dahl, 2018, s. 7)

6 INTERMOTIV RODINY VE VYBRANÝCH DÍLECH

Motiv je základní nedělitelnou obsahovou složkou díla a je zároveň volbou každého autora. Ten sám rozhoduje o tom, za jakým účelem jej v textu použil a co tím chtěl čtenáři sdělit (Petrů, 2000, s. 102–103). Všeticka (1992, s. 22) rozlišuje tři druhy motivů – leitmotiv, kontramotiv a intermotiv. Vzhledem k tomu, že Roald Dahl využívá ve výše uvedených dílech intermotiv, zaměřujeme se v této kapitole pouze na něj.

Intermotiv je složen z latinského *inter*, což v překladu znamená mezi. Jde o motiv, který se promítá v různých dílech jednoho a téhož autora, „*stěhuje se z jednoho díla do druhého*“ a vytváří tak jejich vzájemnou provázanost (Všeticka, 1992, s. 23).

Nelze si nevšimnout, že rodina je častým Dahlovým motivem, který se objevuje napříč vybranými knihami. Z autobiografické knihy *Kluk, příběhy z dětství* je patrný jeho kladný vztah k rodině, především mamince, ke které měl obzvláště blízko. Jeho silné pouto k rodině lze vyvodit i z toho, že své knihy postupně věnoval každému ze svých potomků. Je tak velmi pravděpodobné, že z těchto zkušeností při tvorbě vycházel.

Ve všech třech výše uvedených dílech zobrazuje odlišné podoby rodiny, které však spojuje dětský hrdina nacházející se určitým způsobem na samotném okraji společnosti. Protagonista v podobě dítěte bojuje se zlem, které ztělesňuje většinou dospělý člověk. Pro jasnější oddělení dětského světa od světa dospělých slouží i jejich samotné vyjadřování. Děti se vyjadřují spisovně, kdežto dospělí používají ve svých promluvách jazyk hovorový. Pouze v díle *Karlík a továrna na čokoládu* představují zlo nevychované děti. I v tomto případě však za výchovu mohou jejich rodiče, kteří jsou obrazem svých dětí.

V knize *Matylda* představuje autor zcela nefunkční rodinu. Matylda žije v poměrně slušných podmínkách z hlediska materiálního zajištění. Rodina netrpí finanční tísni, neboť Matyldin otec se v podnikání vyzná a nedělá mu žádný problém snáze někoho obrát o peníze. Už tato skutečnost nezanechává na čtenáře příliš pěkný dojem. O to hůř na recipienta působí, když se dozvídá, že vůči svému dítěti nejeví žádné známky empatie a zájmu. Rodina je zahleděná pouze sama do sebe a potřeby vlastního dítěte ji nezajímají. Z toho důvodu je až pozoruhodné, do jaké míry je Matylda v tak útlém věku nadána svou inteligencí a schopností se umět o sebe postarat. Hlavní postava do své rodiny vůbec nezapadá a představuje tak pro ni rušivý element.

Podobnou situaci lze vyzorovat u postavy slečny Dobrotové. V dětství přichází o svou rodinu a je tak nucena být vychovávána zlou a nenávislnou tetou, která ji obere o všechno jmění po jejich rodičích. Slečna Dobrotová se rázem ocitá v nepříznivé finanční situaci a je dlouhodobě vystavena těžkým podmínkám. Postupně však pocit lásky a porozumění nalézá u Matyldy. Spolu tak vytvoří rodinu, kterou ani jedna nikdy pořádně neměla.

V dalším díle *Karlík a továrna na čokoládu* zobrazuje Dahl zcela odlišný případ. Karlíkova rodina sice neposkytuje dostatečné finanční zázemí, ale svou láskou a péčí se to snaží Karlíkovi ve všech možných ohledech kompenzovat. Protagonista příběhu tak stojí na okraji společnosti pouze kvůli nuceným podmínkám své rodiny, nikoliv však z důvodu nepochopení ze strany nejbližších. Karlíkovo postavení je rovněž jiné oproti jeho vrstevníkům, kteří pocházejí z lepších poměrů. Proto se autor zaměřuje spíše na ostatní rodiny vyskytující se v příběhu. Rodiče svým dětem splňují všechna jejich přání, avšak v nadbytečném a nezdravém množství. Autor tyto rodiny postupně v knize kritizuje a snaží se poukázat na možné dopady zapříčiněné jejich stylem výchovy.

Willy Wonka jako jediný žádnou rodinu nemá, ale moc dobře si je vědom její důležitosti. Záleží mu na tom, aby jeho životní dílo mohl předat někomu důvěryhodnému, kdo by dokázal jít v jeho šlépějích a postaral se o celkový chod továrny. Zároveň pocituje určitou zodpovědnost vůči svým věrným zaměstnancům, kteří by po jeho odchodu z továrny mohli ztratit střechu nad hlavou. V průběhu exkurze si tak pozorně všimá toho, jakým způsobem děti se svými rodiči jednají a jak se chovají k ostatním. Willy Wonka tak snáze rozpozná, že jediný Karlík pochází ze slušné rodiny, a proto předává továrnu právě jemu.

Ve třetí vybrané knize *Jakub a obří broskev* zachycuje Dahl protagonistu, jakožto sirotka, který je po smrti svých rodičů vychováván zlými příbuznými. Jakub ze dne na den přichází o pocity bezpečí a sounáležitosti, kterých se mu v předchozí funkční rodině běžně dostávalo. Místo toho je vystaven hrubému zacházení v podobě fyzických trestů. Hlavního hrdinu tak opět sužuje stav osamělosti až do doby, kdy se setkává s hmyzí posádkou v pecce broskvi. Postupem času jeho rodinu nahrazují hmyzí přátelé, u kterých znovu nalézá již dříve známou lásku a něhu.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se soustředili na analýzu a interpretaci vybraných děl Roalda Dahla, konkrétně ve třech pohádkových příbězích – *Matylda*, *Karlík a továrna na čokoládu*, *Jakub a obří broskev*.

Kromě samotné analýzy jsme se v úvodních kapitolách věnovali kontextu autorovy doby a jeho biografii a bibliografii. Analýza výše uvedených publikací zahrnovala jednak děj, ale převážně se zaměřovala na charakteristiku stěžejních postav – jejich vzhled, povahové vlastnosti, vztahy k ostatním lidem apod. Celkově tato charakteristika napomáhala k rozlišení postav kladných od postav záporných.

Dále jsme se v diplomové práci zaměřovali na časoprostor, kompozici a použité jazykové prostředky v díle. Důraz byl také kladen na autobiografické motivy a na klíčový intermotiv rodiny, který se nachází v každé námi analyzované publikaci. Podkapitoly jsme také věnovali některým didaktickým aspektům, na které autor v dílech poukazoval.

V průběhu diplomové práce jsme vycházeli z konkrétních ukázek jednotlivých knih, odborné literatury a internetových zdrojů.

Pro mě samotnou je Roald Dahl právoplatně považován za jednoho z nejuznávanějších autorů dvacátého století pro děti a mládež. Domnívám se, že dětem může být blízký právě díky svému vypravěčskému talentu a schopnostem propojovat reálný svět se světem plným fantazie. Líbí se mi, že autor v těchto zmíněných dílech zobrazuje rodinu v různých podobách. Žádné dítě totiž neovlivní, do jaké rodiny se narodí. Dětský čtenář tak snáze může inklinovat k protagonistovi příběhu a vědět, že na své problémy není sám. Pro recipienta jsou díla velkým přínosem i z toho důvodu, že plní výchovnou funkci. Zároveň v knihách oceňuji prvky, které jsou inspirovány jeho vlastním životem. Dodnes je Roald Dahl ve společnosti vyhledávanou osobností. Na motivy jeho knih vznikají úspěšné filmové adaptace, ze kterých mají požitek nejenom děti, ale i dospělí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární literatura

DAHL, Roald. *Jakub a obří broskev*. Vydání třetí. Přeložil Jaroslav KOŘÁN, přeložil Pavel ŠRUT. Praha: Euromedia, 2018. Pikola. ISBN 978-80-7549-968-4.

DAHL, Roald. *Karlík a továrna na čokoládu*. Vydání sedmé, v Euromedii čtvrté. Přeložil Jaroslav KOŘÁN, přeložil Pavel ŠRUT. Praha: Euromedia, 2018. Pikola. ISBN 978-80-7549-968-4.

DAHL, Roald. *Matylda*. Vydání čtvrté. Přeložil Jitka HERYNKOVÁ. Praha: Euromedia, 2018. Pikola. ISBN 978-80-7549-968-4.

Sekundární literatura

ARBEIT, Marcel, Martin PROCHÁZKA a Zdeněk STŘÍBRNÝ. *Slovník spisovatelů*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-131-0.

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

DAHL, Roald. *Kluk: příběhy z dětství*. Vydání v Euromedii druhé, celkem třetí. Přeložil Rudolf CHALUPSKÝ. Praha: Euromedia, 2018. Pikola. ISBN 978-80-7549-968-4.

DAHL, Roald. *Sólový let*. Praha: Volvox Globator, 2009. ISBN 978-80-7207-740-3.

DEMBICKÁ, Simoneta. *Světové literatury 20. století v kostce: americká, britská, francouzská, italská, Latinské Ameriky, německá, ruská, španělská*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-80-X.

HOLEJŠOVSKÁ-GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu: celost. vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult.* Praha: SPN, 1984. Učebnice pro vys. školy.

CHMELÍKOVÁ, Věra. *Světová literatura pro děti a mládež*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998. ISBN 80-7082-440-9.

- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.
- MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejvlivnější knihy*. V Praze: Albatros, 2013. ISBN 978-80-00-03336-5.
- NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.
- PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, 422 s. ISBN 8071821241.
- PECK, Eva a Alexander M. PECK. *Anglická literatura = Panorama of english literature*. Dubicko: INFOA, 2002. ISBN 80-7240-298-6
- PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000, 187 s. ISBN 80-85839-44-X.
- ROSOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti, díla: (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež - antologie)*. Vyd. 3. (upr. a dopl.). Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. ISBN 80-7042-604-7.
- ŘEŘICHOVÁ, V. Mistr groteskních příběhů Roald Dahl. *Ladění*, 2006, roč. 11 (16), č. 3, s. 36.
- ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *Literatura pro děti a mládež anglicky mluvících zemí*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-019-6.
- ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. Moderní pohádka podle Roalda Dahla. In: *Zlatý máj: o dětské literatuře a umění*, 1996, č. 2, s. 53–56.
- TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Jihočes. univ., 1992. ISBN 80-7040-055-2.
- TREGLOWN, Jeremy. *Roald Dahl: A Biography*. London: Faber and Faber Limited, 1994. 322 s. ISBN 0-15-600199-3.
- VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1992. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas paedagogica. Series monographica. ISBN 80-7067-203-X.

Internetové zdroje

About Roald Dahl. *Roald Dahl* [online]. [cit. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://www.roalddahl.com/roald-dahl/about>

HOWARD, Kristine. *Charlie and the Political-Correctness Factory* [online]. [cit. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://www.roalddahlfans.com/about-dahl/criticism-and-analysis/charlie-and-the-political-correctness-factory/>

Zita. Roald Dahl. In: *Lemuria Bookstore Blog*. [online]. 22.4.2010 [cit. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://lemuriablog.com/roald-dahl/>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Jana Novotná
Katedra nebo ústav:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Analýza a interpretace vybraných děl Roalda Dahla
Název v angličtině:	Analysis and interpretation of selected works by Roald Dahl
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá analýzou a interpretací vybraných děl Roalda Dahla – <i>Matylda</i> , <i>Karlík a továrna na čokoládu</i> , <i>Jakub a obří broskev</i> . První část práce se věnuje problematice autorské pohádky ve Velké Británii dvacátého století. Druhá kapitola je věnována biografii a bibliografii autora. Třetí, čtvrtá a pátá kapitola jsou věnovány analýze děl. Šestá kapitola se zaměřuje na intermotiv rodiny ve vybraných dílech.
Klíčová slova:	Autorská pohádka ve Velké Británii dvacátého století, Roald Dahl, Matylda, Karlík a továrna na čokoládu, Jakub a obří broskev, rodina
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with the analysis and interpretation of selected works by Roald Dahl – <i>Matilda</i> , <i>Charlie and the Chocolate Factory</i> , <i>James and the Giant Peach</i> . The first part of the thesis deals with the issue of authorial fairy-tail in Great Britain in the twentieth century. The second chapter is devoted to the biography and bibliography of the author. The third, fourth and fifth chapters are devoted to the analysis of works. The sixth chapter focuses on the intermotif of the family in selected works.
Klíčová slova v angličtině:	An author's fairytale in the twentieth century Great Britain, Roald Dahl, Matilda, Charlie and the Chocolate Factory, James and the Giant Peach, family
Rozsah práce:	60 stran
Jazyk práce:	český